

INŠTITUT RS ZA SOCIALNO VARSTVO
social protection institute of republic of slovenia

Ureditev skrbništva v mednarodni perspektivi

Tamara Narat, Barbara Kobal Tomc, Urban Boljka

V Ljubljani, 10. 03. 2010

Naročnik: **MDDSZ, Direktorat za družino**
Slovenska cesta 54
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri naročniku: Marjeta Žibert

Št. pogodbe: 4103-295/2010

Izvajalec: **Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo**
Rimska 8
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri izvajalcu: Tamara Narat

Naslov poročila: Stalno strokovno svetovanje Direktoratu za družino Ministrstva
za delo, družino in socialne zadeve: »Ureditev skrbništva v
mednarodni perspektivi«

Avtorji poročila (po abecednem vrstnem redu): Urban Boljka, univ. dipl. soc.
Mag. Barbara Kobal Tomc, univ. dipl. soc.
Tamara Narat, univ. dipl. soc.

Št. delovnega poročila IRSSV 3/2011

Datum izdaje poročila: 10. 03. 2011

Št. izdaje poročila: 01
Kopije: Skrbnica naloge na MDDSZ (1x tiskana verzija, 1x CD)
Skrbnica pogodbe na MDDSZ (1x tiskana verzija)
Arhiv IRSSV (1x)
Prosti izvodi z dovoljenjem naročnika.

Odgovorna oseba: Mag. Barbara Kobal Tomc, direktorica IRSSV

Seznam najpogosteje uporabljenih kartic in okrajšav

CSD	Center za socialno delo
EKUOP	Evropska Konvencija o uresničevanju otrokovih pravic
IRSSV	Inštitut RS za socialno varstvo
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MOBMS	Ministrstvo za družino, vojsko in medgeneracijsko solidarnost (hrv. <i>Ministarstvo za obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti</i>)
ObZ	Obiteljski zakon
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
SFRJ	Socialistična federativna Republika Jugoslavija
SRS	Socialistična Republika Slovenija
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
ZNP	Zakon o nepravdnem postopku
ZZZDR	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih

Uporabljeni izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženske in moške.

Besedilo ni lektorirano.

KAZALO

Uvod	5
1. Ureditev skrbništva v Sloveniji	7
1.1. Zgodovina skrbništva v slovenskem prostoru	9
1.2. Nekaterne temeljne pravice, ki se povezujejo s skrbništvom	10
1.2.1. Poslovna sposobnost	10
1.2.2. Roditeljska pravica	11
1.2.3. Otrokove pravice, povezane z izvajanjem skrbništva	11
1.3. Oblike skrbništva	12
1.3.1. Skrbništvo nad mladoletnimi	12
1.3.2. Skrbništvo za osebe, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost	13
1.3.3. Skrbništvo za posebne primere	13
1.4. Glavni akterji	14
1.4.1. Centri za socialno delo	14
1.4.2. Skrbniki	17
1.4.3. Varovanci	18
1.5. Skrbništvo in predlog Družinskega zakonika	19
2. Ureditev skrbništva na Hrvaškem	21
2.1. Oblike skrbništva	21
2.1.1. Skrbništvo nad mladoletnimi	21
2.1.2. Skrbništvo nad odraslimi osebami	22
2.1.3. Skrbništvo za poseben primer	23
2.2. Glavni akterji	24
2.2.1. Centri za socialno delo	24
2.2.2. Skrbniki	24
2.2.3. Varovanci	26
3. Ureditev skrbništva v Nemčiji	27
3.1. Oblike skrbništva	27
3.1.1. Skrbništvo nad mladoletnimi osebami oz. t. i. varuštvo	27
3.1.2. Oskrbništvo nad odraslimi osebami	28
3.1.3. Skrbništvo	30
3.2. Glavni akterji	30
3.2.1. Skrbniki, oskrbniki, varuhi	30
3.2.2. Varovanci	31
4. Ureditev skrbništva na Švedskem	32
4.1. Oblike skrbništva	32
4.1.1. Varuštvo	32
4.1.2. Skrbništvo	32
4.1.3. Oskrbništvo	33
4.2. Glavni akterji	33
4.2.1. Nadzorni varuški organ	34
4.2.2. Skrbniki, oskrbniki in varuhi	34
4.2.3. Varovanci	35
5. Ureditev skrbništva v Franciji	36
5.1. Oblike skrbništva	36
5.1.1. Varuštvo	36
5.1.2. Skrbništvo nad odraslimi osebami	36

5.2. Glavni akterji	37
5.2.1. Sodišča pristojna za področje skrbništva	37
5.2.2. Družinski svet.....	38
5.2.3. Nadzorni varuh.....	38
5.2.4. Varuhi	39
5.2.5. Varovanci	39
6. Ugotovitve pilotne študije »ESSL Social Index«	40
7. Sklep	42
8. Viri	48

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Uvrstitev držav po doseženih točkah glede na oba kazalca	41
Preglednica 2: Primerjalno pravni pregled izbranih evropskih držav s področja skrbništva ...	43

Uvod

V Sloveniji se že nekaj časa pripravlja sprememba zakonodaje s področja družinske politike, kamor spada tudi področje skrbništva.

Pri skrbništvu gre za zakonsko urejeno obliko družbenega varstva mladoletnikov, za katere starši iz različnih razlogov ne skrbijo in polnoletnih oseb, ki niso sposobne same skrbeti zase, za svoje pravice in koristi. Posebno varstvo je možno tudi za osebe, ki nimajo možnosti, da bi same skrbele za svoje pravice in koristi. Glede na subjekte varstva naša zakonodaja pozna tri oblike skrbništva: skrbništvo za mladoletne osebe, skrbništvo za osebe, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost ter skrbništvo za posebne primere.

V Sloveniji je zakonodaja na tem področju že precej zastarela, saj je temeljni zakon *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* v veljavi od leta 1989¹ (v nadaljevanju ZZZDR) in je kot tak predmet mnogih kritik. Ena največjih kritik in hkrati dilem pa je ureditev instituta odvzema poslovne sposobnosti varovancev, saj omenjeni institut posega na področje temeljnih človekovih oz. državljanskih pravic.

Trendi demokratičnih sistemov gredo v smeri odpravljanja tovrstne diskriminacije. Z nastajajočo novo družinsko zakonodajo, ki je podana v *Predlogu družinskega zakonika*² in zakonodajo s področja invalidov, ki je predvidena v *Zakonu o socialnem vključevanju za odrasle invalidne osebe* in bo nadomestil *Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb*³,) se bo tako tudi Slovenija pridružila državam, v katerih odrasle osebe niso več obravnavane kot mladoletne osebe.

Potreba in želja po spremembi družinske zakonodaje ima sicer že dolgo zgodovino in tako smo v ta namen na IRSSV že v letu 2001 izvedli študijo z naslovom »Problem skrbništva in možnost prenove njegove opredelitve« (Kobal 2001), kjer smo se osredotočili na primerjavo ureditve skrbništva v različnih evropskih državah in izvedli anketo o izvajanju skrbništva v Sloveniji med vsemi centri za socialno delo (v nadaljevanju CSD). V letu 2010 pa smo za potrebe prenove *Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb* izvedli študijo z naslovom »Institut zagovornika odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju« (Smolej in dr. 2010).

Dolgo pričakovane spremembe zakonodaje se torej udejanjajo, pričujoča študija pa predstavlja enega izmed gradiv za nadgradnjo le-te z vidika skrbništva.

V poročilu se bomo najprej osredotočili na veljavno ureditev skrbništva v Sloveniji, temu sledi pregled modelov skrbništva v izbranih evropskih državah, in sicer na Hrvaškem, v Nemčiji, na Švedskem in v Franciji. Pri tem bomo posebno pozornost namenili predvsem sledečim točkam primerjalno pravnega pregleda ureditve skrbništva v izbranih evropskih državah:

- sistem plačljivosti oz. častnosti funkcije, ki jo opravlja skrbnik;

¹ Ur.l.SRS, št. 14/89, RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003 16/2004, 69/2004, 101/2007, 122/2007.

² Dostopno na: http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=46&sm=k&q=dru%C5%BEinski+za+konik&mandate=-1&unid=PZ|B3295388B 4D49DC_2C12576DB002ACAA6.

³ Ur.l. SRS, št. 41/1983, Ur.l. RS, št. 114/2006, 122/2007, 61/2010.

- vir sredstev za nadomestila oz. povrnitev stroškov, ki nastajajo pri opravljanju skrbniške funkcije;
- nabor oseb, ki lahko opravljajo skrbniške funkcije (sorodniki, predstavniki pravnih oseb, itd.);
- omejitve pri upravljanju skrbniške funkcije;
- obstoj instituta skrbnika za poseben primer.

Ugotovitve, ki se navezujejo na predstavljena vprašanja, bomo v prikazali v prvem poglavju, kjer bomo obravnavali ureditev področja skrbništva v Sloveniji ter v drugem, tretjem, četrtem in petem poglavju, v katerih bomo analizirali pravno ureditev področja skrbništva v izbranih evropskih državah.

V šestem poglavju bomo na kratko predstavili ugotovitve mednarodne pilotne študije »*ESSL Social Index*«, ki se nanašajo na področje skrbništva za odrasle osebe.

V zadnjem, sklepnem poglavju pa bomo odgovore na zgoraj zastavljena vprašanja predstavili v tabelarni obliki, kjer bomo med seboj primerjali ureditev skrbništva v izbranih državah, vključno s Slovenijo.

Kratka študija je izvedena v okviru naloge iz letnega plana IRSSV za leto 2011 »Stalno strokovno svetovanje Direktoratu za družino Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve« in je namenjena predvsem kot delovno gradivo delovni skupini MDDSZ za pripravo predloga potrebnih sistemskih sprememb na področju skrbništva.

1. Ureditev skrbništva v Sloveniji

Temeljni zakon s tega področja je, kot že rečeno, *ZZZDR*, katerega pravno podlago določa Ustava RS. Dopolnilni zakoni pa so: *Zakon o socialnem varstvu*⁴, *Zakon o nepravdnem postopku*⁵, *Zakon o matičnih knjigah*⁶ idr.

V 3. odstavku 56. člena Ustave⁷ je zapisano: "Otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Njihov položaj ureja zakon". Sam izraz 'skrbništvo' torej ne izhaja iz ustavnih določb, ampak ga opredeljuje *ZZZDR*.

ZZZDR je področje skrbništva zajel v šestem poglavju, v členih 178-223, posebna določila pa zajemata 6. in 9. člen uvodnih določb zakona, ki definirata pojem skrbništva. Skrbništvo je po zakonu posebna oblika družbenega varstva mladoletnikov za katere starši ne skrbijo in polnoletnih oseb, ki niso sposobne skrbeti same zase, za svoje pravice in koristi. Družbeno varstvo pa se daje tudi drugim osebam, ki nimajo možnosti, da bi same skrbele za svoje pravice in koristi.

Namen skrbništva določa 178. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*. Namen skrbništva nad mladoletnimi osebami je, da se s skrbjo, vzgojo in izobrazbo vsestransko razvije osebnost mladoletnih varovancev in da se le-ti usposobijo za samostojno življenje in delo. Zakon nadalje določa, da je namen skrbništva nad mladoletniki tudi ta, da se razvijejo v delovne člane socialistične samoupravne skupnosti, kar vsekakor kliče po čimprejšnji posodobitvi zakona. Namen skrbništva nad drugimi osebami je varstvo njihove osebnosti, ki se uresničuje predvsem z oskrbo, zdravljenjem in usposabljanjem za samostojno življenje. Skrbništvo ima tudi namen zavarovanja premoženjskih in drugih pravic ter koristi oseb, ki so pod skrbništvom.

Slovenska zakonodaja razlikuje **tri oblike skrbništva**:

- skrbništvo nad mladoletnimi osebami: s skrbjo, varstvom, vzgojo in izobrazbo se vsestransko razvije osebnost mladoletnih varovancev brez staršev, da se usposobijo za samostojno življenje. Traja do polnoletnosti. Ponavadi živijo pri rejnikih oz. skrbnikih in le redko v zavodih;
- skrbništvo nad odraslimi osebami: varstvo in oskrba ljudi, ki zaradi zdravstvenega stanja, življenjskih navad in razvad ter odvisnosti ogrožajo sebe, svojo družino in širše okolje. Traja do prenehanja razlogov (kar je lahko tudi smrt varovanca). Starejši le redko živijo v družinah, največ jih živi bodisi v bolnišnicah ali v posebnih socialnih zavodih;
- skrbništvo za posebne primere: določena vrsta opravil, skrb za premoženje neznanega lastnika oz. za osebo, katere bivališče ni znano ter v drugih primerih, kadar je to potrebno za zaščito pravic in koristi določene osebe. Traja le za posebno pravno dejanje - ne nanaša se le na kolizijskega skrbnika, temveč na vse mogoče primere. Skrbnika za

⁴ Ur.l. RS, št. 54/1992 (56/1992 popr.), spremembe: Ur.l. RS, št. 42/1994, 1/1999, 41/1999, 60/1999, 36/2000, 54/2000, 26/2001, 110/2002, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004, 21/2006, 105/2006, 114/2006, 3/2007 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007, 61/2010, 62/2010.

⁵ Ur.l. SRS, št. 30/1986 (20/1988 popr.), spremembe: Ur.l. RS, št. 87/2002, 131/2003, 77/2008.

⁶ Ur.l. SRS, št. 16/1974, spremembe: Ur.l. SRS, št. 28/1981, 38/1986, 2/1987, RS, št. 28/1995, 29/1995, 84/2000, 37/2003.

⁷ Ur. l. RS, 33/9, 1991.

posebne primere se lahko dodeli mladoletniku v primeru spora med njim in starši, za sklenitev pravnih opravil med njimi in vedno, kadar so si koristi staršev in otrok v navzkrižju.

Vsem trem oblikam je skupno, da tretje osebe za daljši ali krajši čas prevzamejo skrb za drugo osebo v celoti ali samo za premoženje oz. konkretno pravno dejanje.

V primeru skrbništva nad mladoletno osebo gre za skrbništvo nad osebo, ki še nima poslovne sposobnosti. V primeru skrbništva nad odraslimi osebami gre za skrbništvo nad osebo, ki ji je poslovna sposobnost odvzeta, pri skrbništvu za posebne primere pa ni pomembno ali je oseba, ki se ji daje varstvo, sposobna za samostojno delovanje oz. ali ima poslovno sposobnost, odločilno je, da nima možnosti izvrševanja svojih pravic in uveljavljanja svojih koristi (Zupančič, 1993: 152).

Pravna sposobnost je sposobnost biti subjekt pravic in obveznosti, ki je fizičnim osebam priznana od rojstva do smrti, poslovno sposobnost, ki je sposobnost za samostojno nastopanje v pravnem prometu, pa se praviloma pridobi od izpolnjenem 18. letom, razen v določenih primerih, ko je to možno že prej (Wedam-Lukić, 1995: 1).

Varovanec, ki mu je delno odvzeta poslovna sposobnost, je pravdno sposoben v mejah svoje poslovne sposobnosti. Lahko se torej pravda v sporih iz poslov, ki jih lahko sam sklepa, torej za katere je poslovno sposoben (Zupančič, 1993: 163).

V postopku za **odvzem poslovne sposobnosti** sodišče odloča o odvzemu poslovne sposobnosti tistim osebam, ki zaradi duševne bolezni, duševne zaostalosti, odvisnosti od alkohola in mamil ali iz drugega vzroka niso sposobne skrbeti same zase, za svoje pravice in koristi. Glede na stopnjo ugotovljene sposobnosti je odvzem poslovne sposobnosti popoln ali delen. Zaradi odvisnosti lahko sodišče tudi odloži odločitev o delnem odvzemu poslovne sposobnosti, če prizadeta oseba prične z zdravljenjem v ustrezni zdravstveni ustanovi. Popoln odvzem pomeni, da ima oseba le položaj mladoletnika, starega manj od 15 let, pri delnem odvzemu poslovne sposobnosti pa dobi oseba položaj mladoletnika, starega 15 let in več (Rupel, 1994: 212). Ko oseba, ki je pod skrbništvom, dopolni 15 let (oz., če ima varovanec status osebe stare 15 let) lahko sama sklepa svoje pravne posle, vendar je za veljavnost le-teh potrebna odobritev njegovega skrbnika, za tiste posle, ki jih niti skrbnik ne more opravljati sam, pa odobritev CSD. V tem primeru oseba razpolaga s svojim osebnim dohodkom, vendar je pri tem dolžna prispevati za svoje preživljanje in izobraževanje (204. člen zakona). CSD lahko po potrebi določi, katere posle sme oseba opravljati samostojno in brez odobritve.

O odvzemu poslovne sposobnosti odloča sodišče v nepravdnem postopku. Odloča na podlagi zbranih dokazov, zaslišanja prizadetega (razen, če bi to škodilo njenemu zdravju ali to zaradi zdravstvenega stanja prizadetega ni mogoče) ter izvidov in mnenj sodnih izvedencev (zdravnikov psihiatrov) (Rupel, 1994: 212).

Republiški upravni organ, pristojen za zadeve socialnega varstva, izda podrobnejše predpise o sestavi in vsebini skrbniških poročil. Leta 1989 je bil izdan *Pravilnik o cenitvi in popisu premoženja in skrbniških obračunov varovancev pod skrbništvom*⁸, ki je še vedno aktualen.

1.1. Zgodovina skrbništva v slovenskem prostoru

V bivši Jugoslaviji so leta 1944 oblikovali program za varstvo otrok in mladine v katerem so določili, da je skrbništvo nad otroci in mladino v pristojnosti države. Pojem skrbništva so tudi širše definirali in tako ni obsegal le formalnopravnega varstva premoženja, temveč tudi dejansko skrb. Urejanje zadev, povezanih s skrbništvom je bilo zaupano okrajnim in mestnim odborom v najožjem sodelovanju z množičnimi organizacijami (Geč-Korošec, 1999: 254).

Že Ustava iz leta 1946 je v 26. členu določala posebno varstvo mladoletnikov s strani države (Geč-Korošec, 1999: 254).

Leta 1947 (1.4.1947) je bil sprejet Temeljni zakon o skrbništvu, ki je bil zvezne narave. Zakon je opredeljeval tri vrste skrbništva: skrb za mladoletnike, za katere ne skrbijo starši; skrb za osebe, ki jim je bila odvzeta poslovna sposobnost ter skrbništvo v drugih primerih, kjer je potrebno zavarovati pravice in koristi posameznih oseb (vzgoja, izobraževanje, premoženjske in druge koristi in pravice). Nekatero republike so na podlag tega zakona sprejele republiške zakone o izvajanju skrbništva. 20. 9. 1947 je pristojni minister SRS izdal začasna Navodila o izvajanju nalog skrbništva in o upravljanju premoženja oseb, ki so pod skrbništvom ter Navodila o prenosu zadev s pristojnosti sodišč na ljudske odbore in kasneje še nekatera navodila, povezana s tem problemom (Geč-Korošec, 1999: 255).

Te tri vrste skrbništva, ki so še danes opredeljene v slovenski zakonodaji (sicer z rahlo spremenjenimi izrazi) je poznal tudi *Temeljni zakon o skrbništvu* iz leta 1965. Po tem zakonu je bil temeljni namen skrbništva za mladoletne osebe ta, da se s skrbjo, vzgojo in izobrazbo vsestransko razvije osebnost mladoletnika in da se le-ta usposobi za samostojno življenje in za družbeno koristne dejavnosti. Namen skrbništva nad polnoletnimi osebami pa je bilo varstvo njihove osebnosti (oskrba, zdravljenje, usposabljanje za samostojno življenje). Namen skrbništva je bilo tudi zavarovanje premoženjskih in drugih pravic oseb, ki so bile pod skrbništvom. Skrbstveni organ je imel nalogo nadzora nad delom skrbnika, saj mu je le-ta, v skladu z navodili, moral posredovati poročila in račune v zvezi z opravljanjem svoje funkcije. Ta zakon je razširil kompetentnost skrbstvenega organa. Dal mu je pooblastila za neposredno delo, saj skrbniške dolžnosti ni opredelil več kot državljanske dolžnosti in tako državljan ni bil več dolžan sprejeti te dolžnosti, kot je bilo določeno z zakonom iz leta 1947. Skrbstveni organ je lahko skrbniško funkcijo prevzel tudi sam (neposredno), lahko pa le omejil skrbnikove pravice (Geč-Korošec, 1999: 255-256).

Z Ustavo SFRJ (člen 188/2) in Ustavo SRS (1974, člen 232/1,2) je bila določena nova podlaga skrbništvu: do posebnega družbenega varstva so postali upravičeni mladoletniki, za katere starši niso skrbeli in tudi druge osebe, ki niso mogle skrbeti zase, za svoje pravice in interese (Geč-Korošec, 1999: 256).

⁸ Ur.l. SRS, št. 18/1989.

ZZZDR iz leta 1976, z novelo iz leta 1989, ki je v veljavi še danes, povzema ureditev po Temeljnem zakonu o skrbništvu.

1.2. Nekatere temeljne pravice, ki se povezujejo s skrbništvom

Kot smo že omenili, se s skrbništvom neposredno povezujejo naslednje pravice: poslovna sposobnost, roditeljska pravica, kot sta urejeni v trenutno veljavni zakonodaji ter nekatere otrokove pravice.

1.2.1. Poslovna sposobnost

6. člen Splošne deklaracije človekovih pravic (OZN) določa, da ima vsakdo povsod pravico do priznanja pravne sposobnosti.

Pravna sposobnost je sposobnost biti subjekt pravic in obveznosti, ki je fizičnim osebam priznana od rojstva do smrti. *Poslovno sposobnost*, ki je sposobnost za samostojno nastopanje v pravnem prometu, pa se praviloma pridobi ob dopolnjenem 18. Letu, razen v določenih primerih, ko je to možno že prej (Wedam-Lukić, 1995: 1). Popolno pravno sposobnost lahko pridobi tudi mladoletna oseba, ki je postala roditelj (61. člen *Zakona o nepravdnem postopku*⁹) in mladoletna oseba, ki je sklenila zakonsko zvezo (117. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*).

Oseba, ki ji je *delno odvzeta poslovna sposobnost*, je pravdno sposobna v mejah svoje poslovne sposobnosti. Lahko se torej pravda v sporih iz poslov, ki jih lahko sklepa sama, torej za katere je poslovno sposobna (Zupančič, 1993: 163). Pri delnem odvzemu poslovne sposobnosti dobi oseba položaj mladoletnika, starega 15 let in več (Rupel, 1994: 212). Ko oseba dopolni 15 let, oz. ima status osebe stare 15 let, lahko torej sama sklepa svoje pravne posle, vendar je za veljavnost le-teh potrebna odobritev skrbnika (oz. staršev). Za tiste posle, ki jih niti skrbnik ne more opravljati sam, pa odobritev CSD. V tem primeru oseba razpolaga s svojim osebnim dohodkom, vendar je pri tem dolžna prispevati za svoje preživljanje in izobraževanje (204. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*). CSD za socialno delo lahko po potrebi določi, katere posle sme oseba opravljati samostojno in brez predhodne odobritve.

Popoln odvzem poslovne sposobnosti pomeni, da ima oseba položaj mladoletnika, starega manj od 15 let (Rupel, 1994: 212).

V postopku za *odvzem poslovne sposobnosti* sodišče odloča o odvzemu poslovne sposobnosti tistim osebam, ki zaradi duševne bolezni, duševne zaostalosti, odvisnosti od alkohola in mamil ali iz drugega vzroka niso sposobne skrbeti same zase, za svoje pravice in koristi (44. in 51. člen *Zakona o nepravdnem postopku*). Osebo, ki naj se ji odvzame poslovna sposobnost, sodišče zasliši, razen če ugotovi, da bi zaslišanje škodilo njenemu zdravju ali da glede na njeno zdravstveno stanje zaslišanje ni mogoče. Če je to potrebno, osebo pregleda izvedenec medicinske stroke (47. in 48. člen *Zakona o nepravdnem postopku*). Glede na stopnjo ugotovljene sposobnosti je odvzem poslovne sposobnosti popoln ali delen (50. člen *Zakona o nepravdnem postopku*).

⁹ Ur. l. RS, št. 87/02.

Če razlogi, zaradi katerih je bila odvzeta poslovna sposobnost prenehajo, sodišče odloči o delni ali popolni vrnitvi poslovne sposobnosti (54. člen *Zakona o nepravdnem postopku*).

1.2.2. Roditeljska pravica

Država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere (Ustava RS, 53. člen). Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon (*Ustava RS*, 54. člen).

Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke oz. jim zagotoviti uspešen telesni in duševni razvoj. Pravice in dolžnosti staršev, da skrbijo za življenje, osebnostni razvoj, pravice in koristi svojih mladoletnih otrok, *sestavljajo roditeljsko pravico*. Ta pripada skupaj očetu in materi in jo izvršujeta sporazumno (Praprotnik, 2002).

Roditeljska pravica traja do otrokove polnoletnosti, lahko pa se roditeljska pravica podaljša čez otrokovo polnoletnost, če otrok zaradi telesne ali duševne prizadetosti ni sposoben, da sam skrbi zase, za svoje koristi in pravice (57. člen *Zakona o nepravdnem postopku*).

Roditeljsko pravico pa je staršem možno tudi odvzeti. Roditelju, ki zlorablja roditeljsko pravico, ali je otroka zapustil, ali je s svojim ravnanjem očitno pokazal, da ne bo skrbel za otroka, ali drugače hudo zanemarja svoje dolžnosti, se odvzame roditeljska pravica s sodno odločbo (116. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*). Postopek za odvzem roditeljske pravice se začne na predlog enega od staršev, če ima roditeljsko pravico; pristojnega organa občinske skupnosti socialnega skrbstva; otroka, starega nad 15 let, ki je sposoben razumeti pomen predloga in njegove posledice; ali javnega tožilca. Sodišče uvede postopek po uradni dolžnosti, kadar na katerikoli način izve, da obstajajo razlogi za odvzem roditeljske pravice določeni osebi (64. člen *Zakona o nepravdnem postopku*).

Roditeljska pravica preneha s polnoletnostjo otroka ali če mladoletnik pred polnoletnostjo sklene zakonsko zvezo (117. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*).

Roditeljska pravica se roditelju lahko vrne z odločbo sodišča, če preneha razlog, zaradi katerega mu je bila ta pravica odvzeta, razen če je bil otrok posvojen (116. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*).

1.2.3. Otrokove pravice, povezane z izvajanjem skrbništva

Otrok, ki je začasno ali za stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje ali katerega koristi ne dopuščajo, da bi še naprej ostal v tem okolju, ima pravico do posebnega varstva in pomoči, ki mu jo zagotovi država. Države pogodbenice morajo v skladu s svojo notranjo zakonodajo takemu otroku zagotoviti nadomestno skrb (20. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*¹⁰).

Ustava v 56. členu določa, da otroci uživajo posebno varstvo in skrb ter da se jim zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in

¹⁰ Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>.

zlorabljanjem. Ustava nadalje določa, da otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države ter da njihov položaj ureja zakon. Otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, imajo enake pravice kakor otroci, rojeni v njej (54. in 56. člen Ustave RS).

Kadar je ogrožen otrokov zdrav razvoj in kadar to zahtevajo njihove druge koristi, država zagotavlja otrokom posebno varstvo, med drugim posvojitev, rejništvo ter skrbništvo.

V postopkih, ki zadevajo otroka, kadar notranje pravo nosilec starševske odgovornosti preprečuje zastopati otroka zaradi nasprotja interesov med njimi in otrokom, so pravosodni organi pooblašteni, da za otroka v takih postopkih imenujejo posebnega zastopnika (9. člen Evropske konvencija o uresničevanju otrokovih pravic). Zastopnik ima v postopkih pred pravosodnimi organi, ki zadevajo otroka (razen če to ne bi bilo očitno v nasprotju z otrokovimi koristmi) naslednje naloge: zagotoviti otroku vse ustrezne informacije, če se zanj po notranjem pravu šteje, da ima zadostno stopnjo razumevanja; zagotoviti otroku (če se zanj po notranjem pravu šteje, da ima zadostno stopnjo razumevanja) pojasnilo o možnih posledicah upoštevanja njegovega mnenja in možnih posledicah ukrepanja zastopnika; ugotovi otrokovo mnenje in ga predstavi pravosodnim organom (10. člen Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic).

Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo (3. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*).

1.3. Oblike skrbništva

Slovenska zakonodaja opredeljuje tri oblike skrbništva: skrbništvo nad mladoletnimi, skrbništvo nad osebami, ki jim je bila odvzeta poslovna sposobnost ter skrbništvo za posebne primere.

1.3.1. Skrbništvo nad mladoletnimi

Pristojni CSD postavi pod skrbništvo tistega mladoletnika, ki nima staršev ali starši zanj ne skrbijo (201. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.). Skrbnik je za mladoletnika dolžan skrbeti enako kot starši skrbijo za svojega otroka (202. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih).

Na podlagi 178. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je skrbnik, če nima mladoletnega varovanca pri sebi, dolžan poskrbeti za njegovo namestitvev, vzgajanje, nego in oskrbo pri rejniku, v zavodu ali domu. S pomočjo socialnega skrbstva mu mora priskrbeti sredstva za preživljanje, vzgojo ter izobrazbo in to predvsem sredstva iz naslova preživnine od staršev in socialne varnosti (npr. otroški dodatek, družinska pokojnina).

V skladu s 111. in 204. členom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih lahko skrbnik pomembnejše odločitve izpelje le s privolitvijo CSD. Med pomembnejše odločitve spadajo:

- oddaja mladoletnika v vzgojni zavod ali tretji osebi v vzgajanje in oskrbo;
- odločitev da varovanec prekine izobraževanje ali spremeni smer študija;

- odločitve o izbiri in opravljanju varovančevega poklica ter
- odločitve o nekaterih zdravstvenih ukrepih.

Pod skrbništvo je mladoletnik lahko postavljen npr. kadar starša ne živita skupaj, kadar jima je bila odvzeta roditeljska pravica ali pravna sposobnost, kadar je eden izmed staršev zadržan izvrševati roditeljsko pravico (bolezen, odsotnost, prestajanje zaporne kazni), ali kadar eden izmed staršev ni zmožen izvrševati **roditeljske pravice** in zato pripada roditeljska pravica drugemu, roditelju, ki ne izpolnjuje svojih roditeljskih dolžnosti, se lahko leta s sodno odločbo odvzame (113.-115. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih). Pravica pa se mu lahko s sodno odločbo povrne, če je prenehal razlog, zaradi katerega mu je bila odvzeta, razen v primeru, če je bil otrok med tem časom posvojen (ZZZDR, člen 116).

Roditeljska pravica staršem preneha z otrokovo dopolnitvijo 18. leta, oz., če mladoletnik že pred tem sklene zakonsko zvezo, oz. če postane roditelj (o čemer odloča sodišče na predlog CSD) (ZZZDR, 117. člen).

Sodišče lahko na predlog staršev ali CSD izda odločbo o **podaljšanju roditeljskih pravic** tudi čez otrokovo polnoletnost, če otrok zaradi svoje telesne ali duševne prizadetosti ni sposoben skrbeti sam zase, za svoje koristi in pravice. Tudi če je oseba že polnoletna in predlog staršev ni bil pravočasno vložen, sme sodišče priznati roditeljsko pravico in jo podaljšati čez otrokovo polnoletnost. Ko pa razlogi za podaljšanje roditeljske pravice prenehajo, izda sodišče na predlog CSD odločbo o prenehanju (ZZZDR, 118. člen).

1.3.2. Skrbništvo za osebe, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost

V primeru, ko polnoletna oseba ne more skrbeti sama zase, za svoje koristi in pravice, se ji popolnoma ali samo deloma odvzame poslovna sposobnost. Vzrok odvzema je lahko duševna bolezen, duševna prizadetost, telesne napake (kot npr. slepota, gluhonemost) in napake volje in značaja (kot npr. alkoholizem, narkomanija) (Geč-Korošec, 1999: 268).

Skrbnik polnoletne osebe ima v glavnem enake dolžnosti kot skrbnik mladoletnika, s tem da mora ta skrbnik skrbeti predvsem za varovančevo osebnost in pri tem upoštevati vzroke, zaradi katerih je do odvzema sploh prišlo. Prizadevati si mora za odpravo teh vzrokov in s tem za usposobitev varovanca za samostojno življenje in delo (ZZZDR, člen 207).

Ob začetku postopka za odvzem poslovne sposobnosti pred sodiščem, je potrebno varovancu določiti začasnega skrbnika, dokler se zanj ne poišče ustreznega stalnega skrbnika (ZZZDR, 210. člen).

1.3.3. Skrbništvo za posebne primere

Namen skrbništva za posebne primere je zaščita pravic in koristi določene osebe - lahko za posamezno zadevo ali vrsto opravil. Skrbnika za posebni primer lahko določi tudi organ, pri katerem teče postopek in o tem obvesti CSD, ki ima do takega skrbnika enake pravice kot v primeru, če bi ga postavil sam (ZZZDR, člen 211 in 212).

ZZZDR določa naslednje vrste skrbništva (Geč-Korošec, 1999: 272-275 in ZZZDR, člen 211-215):

- *skrbnik za odsotno osebo*: odsotna oseba je oseba, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, ki bi bil upravičen skrbeti za varstvo njenih pravic in koristi;
- *skrbnik za neznanega lastnika premoženje*: postavi se ga takrat, ko je potrebno, da nekdo skrbi za to premoženje;
- *kolizijski skrbnik*: kadar so si koristi med starši in otroki ali med varovancem in skrbnikom ali med mladoletniki, nad katerimi ima ista oseba roditeljske pravice ali med osebami, ki imajo istega skrbnika, v nasprotju (koliziji), je treba tem osebam postaviti posebnega skrbnika, katerega naloga je da vodi spor in sklene opravilo;
- *skrbnik za varstvo pravic in koristi tujega državljana*: v primeru, da mednarodne pogodbe z državo, kateri oseba pripada, ne določa drugače, se tujemu državljanu lahko postavi skrbnika za varstvo njegove osebnosti, pravic in koristi, pri čemer vsi ukrepi veljajo tako dolgo, dokler njegova matična država ne odredi, kar je potrebno;
- *skrbnik v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika* (Zupančič, 1993: 165): s to določbo je dana možnost, da se postavi skrbnik v vsakem primeru, ko je to potrebno za varstvo koristi in pravic posameznika. Tako je mogoče postaviti skrbnika npr. v primeru dedovanja še nerojenega otroka; težko bolni, telesno ali duševno prizadeti osebi, katere stanje ni tako, da bi ji bilo potrebno odvzeti poslovno sposobnost v celoti; odsotni osebi, katere bivališče je znano, vendar je npr. na prestajanju zaporne kazni ali pa otroku za zastopanje v zadevah, kjer ga starši ne smejo.

1.4. Glavni akterji

S pojmom skrbništva so povezane tri skupine akterjev, ki bodo v nadaljevanju podrobneje definirane, opisane bodo njihove dolžnosti in pravice. Te tri skupine akterjev so: CSD, skrbniki in varovanci.

1.4.1. Centri za socialno delo

Prva naloga CSD je zagotoviti osebi, ki je potrebna družbenega varstva v obliki skrbništva, da bo to varstvo tudi dobila.

Slovenska zakonodaja za skorajda vse odločitve, ki se vežejo na skrbništvo, pooblašča pristojne **CSD**. Postopek se začne na predlog pristojnega CSD, javnega tožilca, zakonca ali bližnjega sorodnika. Osebe, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost popolnoma ali delno, postavi pristojni CSD pod skrbništvo. Njihove naloge se delijo na storitve, ki se nanašajo na neposredno izpolnjevanje skrbništva in na storitve, ki postavljajo nadzor nad izvajanjem skrbništva (Grašič, 1995: 18, ZZZDR, Zupančič, 1993: 153).

Storitve, ki neposredno pomenijo izpolnjevanje skrbniških dolžnosti so:

- postavitve pod skrbništvo, imenovanje skrbnika z odločbo, v kateri določi njegove dolžnosti in obseg njegovih pooblastil;
- odločanje o obsegu skrbnikovih pravic;
- določanje poslov, ki jih lahko oseba, ki ji je delno odvzeta poslovna sposobnost opravlja samostojno (brez skrbnika in odobritve);
- odločanje o varovančevih koristih;

- odobritev skrbnikovih premoženjskopравnih poslov;
- razrešitev in zamenjava skrbnika, prenehanje skrbništva;
- popis in cenitev varovančevega premoženja;
- odločitev CSD, da bo sam prevzel skrbništvo oz. določen pravna dejanja v tem okviru;
- obvestitev matičarja o postavitvi določene osebe pod skrbništvo oz. o prenehanju skrbništva, da vpiše dejstva v rojstno matično knjigo.

Storitve CSD, ki predstavljajo nadzor nad opravljanjem skrbništva pa so naslednje:

- stalni nadzor nad skrbnikovim delom;
- sprejemanje poročil o skrbnikovem delu, iz katerih mora biti razvidna tudi skrb za varovanca;
- nadzor nad upravljanjem varovančevega premoženja;
- sprejem ugovorov zoper delo skrbnika.

Kadar CSD izve, da je nekoga treba postaviti pod skrbništvo, mora takoj ukreniti vse potrebno za čimprejšnji začetek postopka. O tem, da je treba nekoga postaviti pod skrbništvo, morajo pristojni CSD obvestiti najbližji sorodniki, člani gospodinjstva in sosedi, matičar in vsi, ki pri opravljanju svojih dolžnosti izvedo za tak primer (*Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*).

CSD mora pri izvrševanju svojih nalog delovati po predpisih, ki veljajo za splošni upravni postopek, če ni drugače določeno z *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* oz. v skladu s pravili stroke in svojo družbeno vlogo. Ugovore zoper delo CSD rešuje republiški upravni organ, pristojen za zadeve socialnega varstva.

Skupnost centrov za socialno delo je oktobra 2002 oblikovala Strategijo razvoja in postavitve modela za delovanje CSD v luči nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005, ki vključuje tudi Katalog nalog CSD. V 4. delu najdemo Popis nalog CSD, ki vključuje tudi izvajanje skrbništva. Popis nalog natančno opredeljuje zakonsko podlago, vsebino, potek, uporabnike in izvajalce posameznih nalog, s čimer strokovnemu delavcu močno olajša delo, še posebej pa se zdi dobrodošlo za novozaposlene. Katalog je bil posodobljen in izdan v letu 2007 (Kuzmanič Korva D., Murgel S. (2007): Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo. NUK, Ljubljana).

CSD oz. strokovni delavci po 69. členu *Zakona o socialnem varstvu*¹¹, v zvezi s skrbništvom opravljajo celo vrsto nalog, tako za odrasle uporabnike, kot za uporabnike otroke, njihove starše ter skrbnike.

Naloga '**skrbništvo otrok**' sestavljajo tri temeljni naloge ki jih opravljajo strokovni delavci CSD:

- namen 'postavitve skrbnika za poseben primer' je zaščita pravic in koristi otroka. Skrbnika za poseben primer se dodeli otroku, nad katerim izvršujejo starši roditeljske pravice, a je med njimi prišlo do kolizije interesov, npr. v primeru spora med njim in starši, za sklenitev posameznih pravnih opravil med njimi ter v drugih primerih, če so njihove koristi v navzkrižju (v postopku dedovanja, pridobitev oz. prodaja premoženja ipd.). Naloga se izvaja na podlagi 185. in 213. člena *Zakona o zakonski zvezi in družinskih*

¹¹ Ur. l. RS 101/02.

razmerjih; 9/2. člena *Zakona o matičnih knjigah*; 6. člena *Zakon o potnih listinah*¹²; na podlagi *Zakona o državljanstvu*¹³; *Zakona o azilu*¹⁴ (člen 14/2); *Zakona o dedovanju*¹⁵ (128. in 133. člen) ter na podlagi *Obligacijskega zakonika*¹⁶;

- namen naloge 'privolitev odtujitve ali obremenitve otrokovega premoženja, odobritev pravnih poslov otroka' je zaščita koristi otrok in varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic, saj smejo starši odtujiti ali obremeniti stvari iz premoženja svojega otroka samo zaradi njegovega preživljanja, vzgoje in izobrazbe, ali če to zahteva kaka druga njegova korist. Otrok, ki je dopolnil 15. let lahko sam sklepa pravne posle, če zakon ne določa drugače. Za veljavnost teh poslov je potrebna privolitev oz. odobritev staršev ali CSD, če so ti tako pomembni, da bistveno vplivajo na otrokovo življenje. Podlaga za izvajanje te naloge sta 111. in 203. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*;
- zadnja naloga pa je postavitve stalnega skrbnika otroku. Namen te naloge je zaščita pravic in koristi otroka, ki nima staršev, ali za katerega starši ne skrbijo. Otroka postavi CSD pod skrbništvo, z namenom poskrbeti za varstvo, vzgojo in oskrbo otroka, saj je z ureditvijo skrbništva skrbnik dolžan skrbeti enako kot starši za otroka. Storitev je torej namenjena otrokom brez staršev ali otrokom za katerega starši ne skrbijo. Naloga se izvaja na podlagi 201. in 205. člena *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* (Strategija razvoja in postavitve modela za delovanje centrov za socialno delo v luči nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005/Katalog nalog/4. del - Popis nalog, str. 251-527).

Naloge strokovnih delavcev CSD v zvezi s **skrbništvom nad odraslimi osebami** pa so naslednje:

- 'Predlog za odvzem in za vrnitev poslovne sposobnosti' (*Zakon o nepravdnem postopku* člen 45, 53 in 59; 216. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*): njen namen je zaščita pravic in koristi posameznika, ki ni sposoben ščititi svoje osebne ali premoženjske koristi;
- 'Imenovanje in razrešitev začasnega skrbnika' (ZZZDR, člen 209, 189 in 190; Pravilnik o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi skrbniških poročil - 2. in 11. člen): namen naloge je zavarovanje pravic in koristi osebe, ki je v postopku za odvzem poslovne sposobnosti. Strokovni delavec mora izbrati primerne skrbnika, ga poučiti o njegovih pravicah in dolžnostih ter ga voditi in usmerjati pri njegovem delu. Strokovni delavec mora tudi poskrbeti za popis premoženja in nepremičnega premoženja, ki ga ima varovanec v posesti ter poskrbeti za imenovanje popisne komisije s sklepom in sestavo zapisnika o popisu;
- 'Imenovanje in razrešitev skrbnika' (ZZZDR, člen 180, 182, 183, 184, 206, 221 in 222; ZNP člen 53; Pravilnik o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi skrbniških poročil čl. 2-11 in 12-19): namen naloge je zagotovitev primerne skrbnika varovancu, usposobitev za njegovo delo in usmerjanje pri opravljanju skrbniških funkcij. Strokovni delavec mora delovati v smeri zaščite pravic in

¹² Ur.l. RS, št. 65/2000, spremembe: Ur.l. RS, št. 98/2005, 3/2006, 44/2008, 41/2009, 62/2009-UPB3, 10/2011.

¹³ Ur.l. RS, št. 11/1991, spremembe: Ur.l. RS, št. 30/1991, 38/1992, 61/1992, 61/1992, 13/1994, 13/1995, 29/1995, 59/1999, 96/2002, 7/2003, 127/2006, 24/2007.

¹⁴ Ur.l. RS, št. 61/1999, spremembe: Ur.l. RS, št. 66/2000, 113/2000, 124/2000, 67/2001, 98/2003, 56/2005, 85/2005, 17/2006, 37/2006, 51/2006, 134/2006, 111/2007, 30/2008, 111/2008.

¹⁵ Ur.l. SRS, št. 15/1976, spremembe: Ur.l. SRS, št. 23/1978, RS, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001.

¹⁶ Ur.l. RS, št. 83/2001, spremembe: Ur.l. RS, št. 32/2004, 28/2006, 29/2007, 40/2007, 97/2007.

koristi uporabnika ter postavitve pod skrbništvo na podlagi pravnomočnega sklepa sodišča z odločbo, ki se pošlje matičnemu uradu in zemljiški knjigi;

- 'Neposredno izvajanje skrbniških nalog' (ZZZDR, člen 185, 206, 211 in 213): naloga se izvaja za namenom zaščite pravic in koristi uporabnika, torej osebe, ki je pod skrbništvom zaradi odvzema poslovne sposobnosti;
- 'Imenovanje in razrešitev skrbnika za poseben primer', ki se deli na dve nalogi in sicer:
 - a) 'Varstvo pravic v primeru kolizije interesov' (ZZZDR, člen 211, 212, 215): z namenom postavitve posebnega skrbnika za poseben primer v primeru spora med varovancem in stalnim skrbnikom, za sklenitev pravnih opravil med njima in v vseh primerih, ko so njune koristi v navzkrižju interesov.
 - b) Varstvo oseb neznanega bivališča (ZNP člen 44 in 85; ZZZDR, člen 209, 211 in 214): namen naloge je postavitve skrbnika za poseben primer v postopku razglasitve pogrešanega za mrtvega ter varstvo pravic in koristi odsotnih oseb neznanega prebivališča, skrb za premoženje neznanega lastnika in v drugih potrebnih primerih (Strategija razvoja in postavitve modela za delovanje CSD v luči nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005/Katalog nalog/4. del - Popis nalog, str. 333-349).

1.4.2. Skrbniki

Zakon o zakonski zvezi in družinskih prejemkih v členih od 179 do 200, opredeljuje pojem **skrbnika**. CSD osebi pod skrbništvom postavijo skrbnika, katerega dolžnost opredeljuje zakon kot prostovoljno in častno.

Pri določanju skrbnika je pomembno, da ima oseba ustrezne lastnosti in da v to privoli. Skrbnik ne more biti oseba, ki:

- ji je odvzeta roditeljska pravica;
- nima poslovne sposobnosti;
- ki ima nasprotne koristi od varovanca;
- od katere glede na njene osebnostne lastnosti ali razmerja z varovancem oz. njegovimi starši, ni mogoče pričakovati, da bo ustrezno opravljala svoje dolžnosti (181. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih).

Za skrbnika se, če je to mogoče in ni v nasprotju s koristmi varovanca, postavi varovančevega sorodnika. Lahko pa se skrbništvo poveri tudi ustrezni pravni osebi, ki imenuje odgovornega za izvajanje skrbništva. Če je oseba pod skrbništvom v varstvu in oskrbi v vzgojnem, socialnem ali drugem zavodu, je najpogosteje skrbnik vodja zavoda (zavodsko skrbništvo), za opravljanje tistih dejavnosti, ki ne spadajo v okvir redne dejavnosti zavoda (npr. skrb za premoženjske koristi varovanca) pa postavi CSD posebnega skrbnika. Pri postavitvi skrbnika CSD upošteva želje varovanca in njegovih sorodnikov, če je to v korist varovanca (ZZZDR, člen 182, 183, 184; Zupančič, 1993: 155).

Skrbnik je po zakonu dolžan vestno skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca in skrbno upravljati njegovo premoženje, skupaj s CSD pa mora storiti vse potrebno, da se priskrbijo sredstva, ki so potrebna za izvajanje določenih ukrepov, povezanih s skrbništvom.

Skrbnik torej samostojno upravlja s premoženjem varovanca v varovančevem imenu in na njegov račun. Vendar pa se mora pri vsakem važnejšem opravilu, če je to mogoče in če je varovanec zmožen dojeti in razumeti situacijo, posvetovati z varovancem (ZZZDR, člen

198,190). Za vsakršen posel, ki presega skrbnikova pooblastila (npr. odtujitev ali obremenitev varovančevih nepremičnin), mora pridobiti soglasje CSD (Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, 191. člen).

Skrbniki morajo poročati skrbstvenemu organu in mu dati vsako leto podroben obračun svojega dela, iz katerega mora biti razvidna njegova skrb za varovanca, zlasti kar zadeva zdravje, vzgojo in izobraževanje ter njegovo skrb za vse drugo, kar je varovancu potrebno. Poročilo mora vsebovati tudi podatke o upravljanju varovančevega premoženja in razpolaganja z njim, o varovančevih dohodkih in izdatkih in končno stanje njegovega premoženja. Poročilo mora oddati tudi vselej, kadar CSD to zahteva. CSD poročilo pregleda in odobri (Pravilnik, 12.-19. člen).

Skrbnik opravlja posle brezplačno. CSD mu sicer lahko da nagrado, vendar ker za to ni predvidenih proračunskih sredstev, dobi nagrado le malo skrbnikov. CSD mora skrbniku nujno povrniti stroške, ki so nastali pri opravljanju poslov za varovanca. Stroški se krijejo iz sredstev varovanca, če pa jih ta nima, pa iz sredstev namenjenih skrbništvu.

Skrbnik mora varovancu povrniti škodo, če mu jo je prizadel z nepravilnim ali malomarnim opravljanjem svojih dolžnosti ali s samovoljno opustitvijo dolžnosti.

Skrbnikova funkcija preneha, če skrbnik umre, če se izkaže, da postavljeni skrbnik ne more biti skrbnik (v skladu z 181. členom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Ur.l. SRS, št. 14/89), če ga pristojni CSD razreši dolžnosti, ker ugotovi razne nepravilnosti in malomarnosti pri opravljanju njegovih poslov, ali ga razreši, če to zahteva sam, oz. če varovanec umre. Za mladoletnega varovanca pa preneha skrbništvo še, ko je le-ta postal polnoleten, je sklenil zakonsko zvezo, je postal roditelj ali če je staršem vrnjena roditeljska pravica (Geč-Korošec, 1999: 263, 267; ZZZDR, člen 198, 199, 205). Za ta postopek je potrebno pridobiti pravnomočno odločbo o vrnitvi poslovne sposobnosti.

1.4.3. Varovanci

Varovanci lahko skrbnika tožijo, če le-ta ne izpolnjuje svojih dolžnosti, oz. jih izpolnjuje malomarno.

Pravna teorija razdeli pravice in dolžnosti mladoletnega varovanca v dve skupini:

1. pravice, ki so v korelativnem razmerju do skrbnikovih dolžnosti;
2. druge pravice in dolžnosti, kot so: pravica varovanca, da sodeluje v skrbniških zadevah; pravice, ki izhajajo iz njegove delne poslovne sposobnosti; pravica do ugovora zoper delo skrbnika in delo pristojnega CSD, če je varovanec zmožen to storiti (Geč-Korošec, 1999: 267).

Varovanci se preživljajo večinoma z lastnimi sredstvi, kot so družinska pokojnina, invalidska pokojnina in nadomestilo za invalidnost. Tistih s premoženjem je razmeroma malo (Grašič, 1995).

1.5. Skrbništvo in predlog Družinskega zakonika

V državnozborskem postopku je Predlog družinskega zakonika, ki bo nadomestil obstoječi Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Z Družinskim zakonikom bo se bo celovito urejalo celotno družinsko pravo in v interesu koristi otroka krepilo vpliv države na odnose znotraj družine. Novi zakonik bo prilagajal zakonodajo razvoju družbenih odnosov na tem področju, različnim oblikam družinskih skupnosti, družbeni realnosti. (MDDSZ 2011). V tem kontekstu se pričakuje tudi korenita prenova segmenta skrbništva.

Zakonik spreminja pojem 'roditeljska pravica' v pojem 'starševska skrb'. Vendar pa ne gre le za spremembo imena, saj je vsebinska sprememba očitna in se veže tudi na poslovno sposobnost: »Institut starševske skrbi je po svoji vsebini in pravni naravi namenjen otroku in ne posebnemu varstvu odraslih oseb, ki ne morejo same skrbeti zase, zato naj ostane pridržan za skrb staršev za otroka, saj njegova uporaba za odrasle osebe ni primerna. Za polnoletne, ki sami ne morejo varovati svojih pravic, je zato predlog zakonika poiskal ustrežnejši institut –institut postavitve pod skrbništvo. Črtanje te določbe ustreza tudi sodobnim smernicam razvoja, saj evropske države odvzema starševske skrbi praviloma ne poznajo« (*Predlog družinskega zakonika*, 2009: 21).

Zakonik daje tudi večjo vlogo sodiščem in posledično spreminja vlogo CSD, saj »...imajo pristojnost odločanja o skrbniških zadevah CSD in sodišča. Sodišča so stvarno pristojna za odločanje o skrbniških zadevah v primerih, ko odločajo o ukrepih za varstvo koristi otrok ter pri postavitvi odrasle osebe pod skrbništvo. Država je z normativno ureditvijo dolžna zagotoviti varstvo otrokovih pravic v postopku postavitve skrbnika v skladu z zahtevami EKUOP. V zadevah skrbništva za otroke, ki že po samem zakonu nimajo poslovne sposobnosti, predlog zakonika predvideva pristojnost sodišča ob odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok, v vseh ostalih zadevah pa CSD. Njegova obveznost je ugotoviti, da za otroka starši ne skrbijo, zato ga je potrebno postaviti pod skrbništvo.« ... »Predlog zakonika tako določa kot stvarno pristojna za odločanje o postavitvi pod skrbništvo in imenovanje skrbnika dva različna organa, to je sodišče in CSD, vendar le v zadevah skrbništva za otroke. O postavitvi pod skrbništvo in o imenovanju skrbnika odrasli osebi bo namreč vedno odločalo sodišče. Razlog za določitev pristojnosti dveh različnih organov v skrbniških zadevah za otroke je v tem, da v primerih posega države v razmerja med starši in otroki vedno odloča sodišče (to je pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka). V vseh ostalih primerih, ko ni razlogov za tovrstne posege države, vendar obstajajo objektivne okoliščine, zaradi katerih je potrebno otrokom zagotoviti varstvo v obliki skrbništva (npr. smrt ali odsotnost staršev), pa o teh zadevah odloči center za socialno delo« (*Predlog družinskega zakonika*, 2009: 30-31).

Skrbništva ne povezuje z odvzemom poslovne sposobnosti: »Postavitev odrasle osebe pod skrbništvo in imenovanje skrbnika po predlagani ureditvi ni vezana na odvzem poslovne sposobnosti, kot to ureja veljavna zakonodaja. Po predlagani spremembi zakonodaje se odpravlja institut odvzema poslovne sposobnosti. Osebo, ki zaradi motnje v razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka, ki vpliva na zmožnost razsojanja, sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi, sodišče postavi pod skrbništvo in ji imenuje skrbnika« (*Predlog družinskega zakonika*, 2009: 30-31).

Na novo definira tudi namen skrbništva: »Namen skrbništva za otroke je usposobitev za samostojno življenje in delo ter zavarovanje premoženjskih in siceršnjih pravic posameznika, in sicer kadar otrok nima staršev ali ti zanj ne skrbijo. Odraslo osebo se postavi pod skrbništvo v primerih, ko oseba sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi. Namen skrbništva za te osebe je varstvo njihove osebnosti ter prizadevanje za zdravljenje in usposobitev za samostojno življenje in delo. Skrbnik varovanca ni dolžan imeti pri sebi in osebno skrbeti za njegovo vsakodnevno nego in varstvo, temveč je njegova naloga predvsem poskrbeti za ustrezno oskrbo osebe varovanca (npr. v domu za ostarele, v zavodu) in za zdravljenje, ki bo odpravilo vzroke za postavitve skrbnika ter varovanca s tem usposobilo za samostojno življenje in delo« (*Predlog družinskega zakonika*, 2009: 31).

Nekaj vprašanj pa prepušča v razrešitev zakonodaji oz. podzakonskim aktom, ki se bodo ukvarjali izključno s skrbništvom.

2. Ureditev skrbništva na Hrvaškem

Temeljni zakon, ki na Hrvaškem ureja področje skrbništva je *Zakon o družini* (hrv. 'Obiteljski zakon - ObZ')¹⁷, katerega pravno podlago določa Ustava Republike Hrvaške. Dopolnilna zakona pa sta *Zakon o socialnem varstvu* (hrv. 'Zakon o socialnoj zaštiti') in *Zakon o varstvu oseb z motnjami v duševnem razvoju* (hrv. 'Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama')¹⁸.

V nadaljevanju se bomo osredotočili predvsem na *Zakon o družini*, ki področje skrbništva zajema v petem poglavju, v členih 149–205. Po omenjenem zakonu je v 149. členu definiran pojem skrbništva kot oblika varstva mladoletnih oseb, za katere starši ne skrbijo, polnoletnih oseb, ki niso sposobne skrbeti same zase ter oseb, ki iz drugih razlogov ne morejo varovati svojih pravic in interesov.

2.1. Oblike skrbništva

Hrvaška zakonodaja (ObZ), podobno kot slovenska zakonodaja, razlikuje tri oblike skrbništva:

- skrbništvo nad mladoletnimi osebami: s postavitvijo mladoletnika pod skrbništvo se nadomesti starševsko skrb za otroka. Traja do polnoletnosti;
- skrbništvo nad odraslimi osebami: namen skrbništva nad odraslimi je varstvo njihove osebnosti, ki se uresničuje predvsem z oskrbo, zdravljenjem in usposabljanjem za samostojno življenje. Poleg tega je namen skrbništva tudi zavarovati premoženjske in druge pravice ter koristi oseb, ki so pod skrbništvom. Traja do smrti varovanca oz. do prenehanja razlogov, zaradi katerih je bila oseba postavljena pod skrbništvo;
- skrbništvo za posebne primere: pri tej obliki skrbništva ne gre za poseganje v poslovno sposobnost varovancev, njen namen je predvsem zaščita pravic in interesov določene osebe.

2.1.1. Skrbništvo nad mladoletnimi

CSD je glede na 152. člen *Zakona o družini* dolžan postaviti pod skrbništvo tistega mladoletnika, ki nima staršev (če so na primer umrli oz. so pogrešani, neznani ali pa najmanj 1 mesec ni znano njihovo prebivališče) ali starši zanj ne skrbijo (če je na primer staršem odvzeta poslovna sposobnost ali roditeljska pravica, če so starši mladoletni in jim po 120. členu tega zakona ni priznana poslovna sposobnost ali pa v primeru, ko so starši odsotni in zato ne morejo skrbeti za svojega otroka, niso pa ga zaupali v varstvo osebi, ki izpolnjuje zahteve za opravljanje delo skrbnika).

¹⁷NN. br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/7. Dostopno prek: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/329393.html>.

¹⁸Na podlagi poizvedbe, ki smo jo naslovili na pristojno hrvaško ministrstvo, smo izvedeli, da so na Hrvaškem oblikovali delovno skupino z namenom odpraviti določene nejasnosti, ki se pojavljajo na področju skrbništva. Ugotovitve, ki jih bo omenjena delovna skupina pridobila s strani odgovornih akterjev (sodišč, CSD), strokovnih in znanstvenih institucij in drugih pristojnih na tem področju, bodo upošteevane pri dopolnitvah in spremembah Zakona o družini (Dopis mr. sc. Stjepan Adjenica, državnega sekretarja hrvaškega ministrstva pristojnega za družinsko politiko – MOBMS, z dne 9.3.2011).

Zaželeno je, da je skrbnik oseba, ki je otroku blizu, najpogosteje je to bližnji sorodnik varovanca (Korač Graovac in Hrabar 2007: 407). V drugih primerih, ko za skrbnika ni mogoče imenovati bližnjega sorodnika otroka, pa nalogo skrbnika prevzame rejniška družina, zavod oz. dom ali druga pravna oseba, ki je zaposlena na področju socialnega varstva (153. člen).

Skrbnik je za mladoletnika dolžan skrbeti enako kot starši skrbijo za svojega otroka. Pri tem se njegove dolžnosti navezujejo na vestno varovanje otrokovih pravic, ki se nanašajo predvsem na področje zdravja, vzgoje in izobraževanja (154. člen). Skrbnik pa na drugi strani ni dolžan preživljati varovanca niti mu ni dolžan nuditi prebivališča (Korač Graovac in Hrabar 2007: 409).

Po 155. členu lahko skrbnik pomembnejše odločitve sprejme le s privolitvijo CSD. Med pomembnejše odločitve spadajo:

- odločitev o izbiri in spremembi smeri študija;
- odločitev o prekinitvi izobraževanja;
- odločitev o zaposlitvi;
- odločitve povezane z zdravjem mladoletnika;
- druge odločitve povezane z osebnimi pravicami in interesi mladoletnika.

Skrbništvo nad mladoletno osebo preneha, če mladoletnik pridobi poslovno sposobnost, če je v tem času posvojen oz. če je prenehal razlog, zaradi katerega je bil po 152. členu tega zakona postavljen pod skrbništvo (158. člen).

2.1.2. Skrbništvo nad odraslimi osebami

Sodišče v nepravdnem postopku na predlog CSD polnoletni osebi, ki zaradi duševnih motenj ali drugih razlogov ni sposobna skrbeti zase, popolnoma ali deloma odvzame poslovno sposobnost (159. člen). V praksi to pomeni, da se razlogi za delen oz. popoln odvzem poslovne sposobnosti navezujejo na duševne bolezni (npr. različne psihoze, itd.), duševne motnje, ki se s primernimi terapijami lahko uspešno zdravijo (npr. različne oblike fobij, piromanija, kleptomanija, itd.), na motnje v duševnem razvoju, odvisnost od opojnih substanc (npr. alkohol, različne vrste drog, itd.), dementnost in senilnost. V nekaterih primerih je vzrok za odvzem poslovne sposobnosti lahko povezan tudi s hujšimi telesnimi prizadetostmi (npr. slepota, gluhonemost), ki onemogočajo osebi, da poskrbi zase in za svoje pravice (Korač Graovac in Hrabar 2007: 417 – 418).

Poleg pristojnega CSD, lahko iniciativo za odvzem poslovne sposobnosti podajo tudi zakonski partner, bližnji sorodnik (brat ali sestra) ali sodišče (ibid 2007: 419).

Sodišče mora v času poteka postopka za odvzem poslovne sposobnosti pridobiti izvedensko zdravniško mnenje o zdravstvenem stanju osebe, za katero je podan predlog za odvzem poslovne sposobnosti (159. člen). Ko sodišče določeni osebi odredi popoln oz. delen odvzem poslovne sposobnosti, mora CSD v roku tridesetih dni od pravnomočne odločbe sodišča to osebo postaviti pod skrbništvo in imenovati skrbnika (162. člen). Dolžnost CSD pa je tudi ta, da mora vsake tri leta pridobiti zdravniško poročilo o zdravstvenem stanju osebe, kateri je

odvzeta poslovna sposobnost, z namenom, da se osebi vrne poslovna sposobnost, če so prenehali razlogi, zaradi katerih je prišlo do odvzema poslovne sposobnosti (165. člen).

Glede na 159. člen sodišče osebam, katerim je bila delno odvzeta poslovna sposobnost, določi, katera opravila niso več sposobne same opravljati. Te osebe tako na primer ne morejo razpolagati in upravljati s premoženjem, sprejemati odločitve glede zaposlitve in glede sklepanja zakonske zveze, lahko jim je odvzeta roditeljska pravica, itd.

Skrbništvo nad polnoletno osebo preneha s pravnomočno odločbo sodišča o vračilu poslovne sposobnosti, torej ko prenehajo razlogi podani v 150. členu, zaradi katerih je bila oseba postavljena pod skrbništvo.

V primerih, ko se zdravstveno stanje osebe, kateri je bila odvzeta poslovna sposobnost, izboljša, vendar ne v celoti, lahko sodišče namesto popolnega odvzema poslovne sposobnosti odredi delen odvzem poslovne sposobnosti (166. člen).

2.1.3. Skrbništvo za poseben primer

Skrbništvo za poseben primer je kot že rečeno vrsta skrbništva, s katerim se ne posega v poslovno sposobnost varovanca. Pri tej obliki skrbništva gre predvsem za zaščito pravic in interesov določene osebe (Korać Graovac in Hrabar 2007: 430).

Zakon v 167. in 1677. členu natančno določa kdaj je pod skrbništvo za poseben primer postavljena mladoletna in kdaj odrasla oseba.

Mladoletni osebi je dodeljen skrbnik za poseben primer v naslednjih zadevah:

- v postopku izpodbijanja materinstva oz. očetovstva iz 75. člena tega zakona;
- v primeru zanemarjanja oz. zlorabe roditeljske pravice, kot je to opredeljeno v 111., 112. in 114. členu tega zakona;
- kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med otrokom in njegovimi starši;
- kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med otrokom in njegovim skrbnikom;
- kadar je otrok tuj državljan in se brez zakonitega zastopnika nahaja na območju Republike Hrvaške;
- v drugih primerih, kadar prihaja do navzkrižja interesov med otroci in njegovimi starši.

Polnoletna oseba pa je pod skrbništvo za poseben primer postavljena v sledečih primerih:

- kadar je v postopku odvzema poslovne sposobnosti (v slovenski zakonodaji je za tak primer predvidena dodelitev začasnega skrbnika);
- kadar najmanj tri mesece ni znano prebivališče osebe oz. je nedosegljiva in nima določenega zastopnika;
- kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med varovancem in njegovim skrbnikom;
- kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med varovanci, katerim je dodeljen isti skrbnik;
- v drugih primerih, kadar je potrebno zaščititi pravice in interese določene osebe.

2.2. Glavni akterji

S pojmom skrbništva so povezane naslednje tri skupine akterjev, ki bodo v nadaljevanju podrobneje definirane: CSD, skrbniki in varovanci.

2.2.1. Centri za socialno delo

Hrvaška zakonodaja, podobno kot slovenska zakonodaja, določa, da so CSD pristojni za opravljanje večino nalog s področja skrbništva. Po *Zakonu o družini* CSD omogočajo varovanje koristi in pravic oseb, ki so postavljene pod skrbništvo na sledeče načine (Korać Graovac in Hrabar 2007: 377):

- izvajanje skrbništva (151. člen);
- sprožitev postopka ter sodelovanje pri postopku za odvzem oz. vračilo poslovne sposobnosti (161., 324. in 326. člen);
- postavitve mladoletne osebe pod skrbništvo (153. člen);
- postavitve odrasle osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, pod skrbništvo (162. člen);
- podaljšanje roditeljske pravice (163. člen);
- imenovanje skrbnika (153. člen);
- kadar CSD ne more najti primerne skrbnika, naloge skrbnika opravlja sam (174. člen);
- imenovanje posebnega skrbnika (161., 167., 168. in 171. člen);
- opravljanje nadzora nad delom skrbnika (187. člen);
- nudenje pomoči skrbniku pri opravljanju njegove funkcije (174. člen);
- odobritev pravnih in drugih poslov, ki jih v varovančevem imenu opravlja skrbnik (186., 155. in 185. člen);
- določitev višine nadomestila za opravljanje skrbniških dolžnosti (188. člen);
- preučitev pritožb, ki se nanašajo na opravljanje skrbniških funkcij (204. člen);
- CSD je v primeru, kadar skrbnik s svojim delom varovancu povzroči škodo, dolžan poskrbeti za povrnitev nastale škode. Tako lahko CSD proti skrbniku tudi sproži sodni postopek (190. člen);
- vodenje evidenc o osebah, ki so pod skrbništvom in njihovem premoženju (205. člen).

Naloge in pristojnosti CSD se nekoliko razlikujejo glede na to ali gre za postavitve pod skrbništvo mladoletne osebe oz. odrasle osebe. Pri mladoletniku je CSD odgovoren za izvedbo celotnega postopka, medtem ko pri odvzemu poslovne sposobnosti odrasle osebe, CSD sproži in sodeluje v postopku za odvzem poslovne sposobnosti, sodišče pa odloči ali je potreben tak poseg v osebnost posameznika z namenom, da se zavaruje njegove pravice in koristi ali ne. CSD nato osebi, ki ji je bila z odločbo sodišča odvzeta poslovna sposobnost, določi skrbnika oz. podaljša roditeljsko pravico (Korać Graovac in Hrabar 2007: 377).

2.2.2. Skrbniki

Zakon o družini v členih od 174 do 194 opredeljuje naloge, dolžnosti in pravice skrbnika.

CSD mora biti pri imenovanju skrbnika pozoren na osebnostne značilnosti in sposobnosti osebe, ki naj bi opravljala skrbniško funkcijo. Ta dva pogoja sta, poleg privoljenja osebe, da bo prevzela skrbniške naloge, pomembna za kakovostno opravljanje skrbniških nalog. Zaželeno je, da je skrbnik oseba, ki je varovancu blizu, na primer sorodnik, prijatelj ali

znanec (Korać Graovac in Hrabar 2007: 383). V določenih primerih, najpogosteje kadar CSD ne more najti primernega skrbnika, lahko skrbniško funkcijo prevzame kar sam CSD. Skrbnik po 175. členu zakona ne more biti:

- oseba, ki ji je odvzeta roditeljska pravica;
- oseba, ki ji je o odvzeta poslovna sposobnost;
- oseba, katere interesi so v nasprotju z varovančevimi interesi;
- oseba, od katere glede na njeno vedenje ali odnosa do varovanca ni pričakovati, da bo pravilno opravljala skrbniške dolžnosti;
- oseba, s katero je varovanec sklenil sporazum o doživljenjskem preživljanju;
- zakonski partner varovanca, s katero je slednji sklenil sporazum o doživljenjskem preživljanju.

Skrbnik je dolžan vestno skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca, skrbno upravljati z njegovim premoženjem in se zavzemati, da se varovanec usposobi za samostojno delo in življenje. Prav tako se mora skrbnik zavzemati za čim bolj aktivno vključevanje varovanca v vsakdanje življenje, odvisno od varovančevega zdravstvenega stanja in sposobnosti (179. člen). Skrbnik lahko samostojno upravlja z varovančevim premoženjem (185. člen), vendar mora pri vsakem važnejšem opravilu upoštevati mnenje in želje varovanca (179. člen). Poleg varovančevega soglasja mora pri pomembnejših nalogah pridobiti tudi soglasje CSD. Pomembnejša opravila so na primer odtujitev ali obremenitev varovančevih nepremičnin, odtujitev varovančevih premičnin večjih vrednosti in upravljanje z varovančevimi premoženjskimi pravicami (186. člen).

Skrbnik po 184. členu zastopa varovanca, ni pa ga dolžan preživljati. Sredstva za preživljanje varovanca se krijejo iz njegovih prihodkov, iz sredstev oseb, ki so ga po zakonu dolžne preživljati, iz sredstev socialnega varstva, iz njegovega premoženja ter iz drugih virov (183. člen).

Glede na 187. člen je skrbnik dolžan vsakih šest mesecev podati poročilo o svojem delu CSD oz. vselej, kadar pristojni skrbstveni organ tako zahteva. V primeru, da je skrbnik dolžan preživljati varovanca pa mora omenjena poročila oddati enkrat letno. Iz poročila morajo biti razvidna opravila, ki jih je skrbnik v določenem časovnem obdobju izvedel in premoženje varovanca.

Skrbnik ima za opravljanje skrbniških nalog pravico do mesečnega nadomestila, saj skrbništvo ni tretirano kot državljanska dolžnost. Opravljanje skrbništva je od primera do primera različno zahtevno, zato je višina nadomestila odvisna od dela in obveznosti skrbnika povezanih z zaščito varovančevih pravic in koristi (188. člen).

Do mesečnega nadomestila pa niso upravičene tiste osebe, ki so po roditeljski dolžnosti dolžne preživljati varovanca, prav tako do nadomestila niso upravičeni zaposleni na CSD, ki so prevzeli skrbniško funkcijo. Izjemoma lahko tudi slednji prejemajo mesečno nadomestilo, in sicer v primeru, da skrbniške naloge opravljajo izven delovnega časa (188. člen).

Skrbnik za poseben primer je upravičen do enkratnega nadomestila po opravljeni nalogi. (Korać Graovac in Hrabar 2007: 401).

Skrbnik ima po 188. členu pravico tudi do povračila stroškov, ki so nastali pri opravljanju skrbniške funkcije.

Višina in način izplačila vseh nadomestil določa poseben pravilnik Ministrstva za socialno varstvo. Nadomestila se izplačujejo iz sredstev navedenih v 183. členu Zakona.

Skrbnik mora v predvidenem roku varovancu povrniti škodo, ki mu jo je prizadel z malomarnim opravljanjem svoje dolžnosti. Če skrbnik predvidenega roka za povrnitev škode ne upošteva, lahko CSD neposredno ali preko posebnega skrbnika poda pritožbo na sodišče (190. člen).

Skrbniška funkcija preneha v primeru smrti skrbnika oz. zaradi odločitve skrbnika, da ne želi več opravljati te funkcije (191. člen). CSD lahko tudi razreši skrbnika in postavi novega, če ugotovi, da z malomarnim opravljanjem dolžnosti ogroža varovančeve pravice, da zlorablja svoja pooblastila ali če oceni, da bi bilo za varovanca koristenje postaviti drugega skrbnika (192. člen).

2.2.3. Varovanci

Mladoletnik, ki je že dopolnil 15 let in varovanec, ki mu je delno odvzeta poslovna sposobnost, se po 203. členu lahko pritoži na odločbo o imenovanju oz. razrešitvi skrbnika ter na druge odločbe, ki zadevajo njegove pravice in koristi. Varovanec lahko tudi toži skrbnika. Pritožbo proti skrbniku varovanec poda na CSD (204. člen).

Po 157. in 174. členu imajo tudi mladoletniki pravico do aktivnega sodelovanja v postopkih, kjer se odloča o stvareh, ki zadevajo njegove pravice in koristi. Prav tako lahko mladoletna oseba tudi soodloča pri imenovanju skrbnika. V kolikšni meri se upošteva njegovo mnenje pa je odvisno od stopnje duševne zrelosti in starosti mladoletnika.

3. Ureditev skrbništva v Nemčiji

Skrbništvo v Nemčiji ureja Zakon o reformi skrbniškega in varuškega prava, ki je zadnje spremembe doživel leta 1999. Prav te spremembe so odločilno spremenile ureditev skrbništva v Nemčiji. Odpravljen je bil namreč odvzem poslovne sposobnosti zaradi duševne bolezni, prav tako pa je bil odpravljen delni odvzem poslovne sposobnosti zaradi duševne prizadetosti, zasvojenosti in zapravljivosti. S tem je Nemčija odpravila najbolj sporni del uredništva skrbništva (ta se nanaša na t. i. oskrbništvo), ki je zaradi svojih značilnosti omogočal diskriminacijo in stigmatizacijo polnoletnih oskrbovancev. Na ta način se je skrbništvo polnoletnih oseb omejilo le na najnujnejšo skrb in tako podelilo polnoletnim osebam pod skrbništvom večjo avtonomijo in zaščito človekovega dostojanstva (Kovše, 2004).

3.1. Oblike skrbništva

V Nemčiji področje, ki ga v slovenskem pravnem sistemu pokriva skrbništvo, urejajo trije instituti: varuštvo (nem. 'Vormundschaft'), skrbništvo (nem. 'Pflegschaft') in oskrbništvo (nem. 'Betreuung').

3.1.1. Skrbništvo nad mladoletnimi osebami oz. t. i. varuštvo

Ta oblika skrbništva obsega skrb za osebo, premoženje ter upravičenje za zakonito zastopanje mladoletnika, ki za svoje zadeve ne more poskrbeti sam in zanj tudi ne morejo poskrbeti starši kot zakoniti zastopniki. Mladoletnika postavi pod varuštvo in mu določi varuha varuško sodišče po uradni dolžnosti z odločbo v primeru:

- če ni pod starševsko skrbjo;
- če starši niso upravičeni niti do zastopanja na področju skrbi za osebo niti na področju skrbi za premoženje otroka;
- če ni mogoče ugotoviti izvora otroka (najden otrok).

V okviru ukrepov za zavarovanje otrokove koristi lahko mladoletnika pod varuštvo postavi tudi družinsko sodišče. Varuštvo nastane tudi na podlagi zakona: mladinski urad z rojstvom nezakonskega otroka, ki potrebuje varuha, postane njegov varuh. Mladoletnik ima lahko enega ali več varuhov, ki so bodisi skupaj pristojni skrbeti za otroka ali pa vsak posebej na določenem področju in posebnega varuha (nem. 'Gegenvormund'), ki nadzira izvajanje skrbništva in s soglasjem k pomembnejšim odločitvam varuha skrbi za ustrezno upravljanje s premoženjem. Imenovanje posebnega varuha ni potrebno, če ne gre za upravljanje z večjim premoženjem, če izvaja varuštvo več varuhov skupaj, ali če opravlja skrbniške naloge mladinski urad (*Predlog družinskega zakonika*, 2009)

Varuha določita starša otroka, v primeru, ko določita različne osebe, se kot varuh upošteva oseba, ki jo je določil starš, ki je umrl kasneje. Tako določen varuh ni imenovan kor varuh otroka le v primeru, ko:

- ne poseduje sposobnosti sklepanja pogodb;
- potrebuje posebno potrdilo s strani javne ali cerkvene ustanove;
- če mu je opravljanje funkcije preprečeno;
- če prelega prevzem funkcije;
- če bi njegovo imenovanje ogrozilo najboljšo korist otroka;

- če varovanec, ki je že star 14 let, zavrne imenovanje določenega varuha, razen v primeru, ko varovanec ni sposoben sklepati pravnih poslov (*German Civil Code BGB*).

V primeru, ko varuh ni določen s strani staršev, ga določi družinsko sodišče po posvetovanju z mladinskim uradom. Varuško sodišče mora izbrati varuha, ki je primeren z vidika osebnih okoliščin in njegove finančne situacije in upoštevajoč vse druge okoliščine. Ko je opravljen izbor kandidatov se upošteva domnevne želje staršev, osebne povezave varuha in varovanca, sorodstvene in poročne povezave in veroizpoved varovanca. Varuško sodišče mora pri izboru varuha upoštevati mnenja sorodnikov varovanca. Oseba, ki jo je eden (ali oba starša) določila kot neprimerno za varuha, ne more biti imenovana. V primeru, ko so njune želje kontradiktorne, se upošteva željo starša, ki je umrl kasneje (*German Civil Code BGB*).

V Nemčiji je kot varuh lahko imenovana pravna oseba, v kolikor jo kot primerno za to, spozna deželni mladinski urad. Pravna oseba je imenovana le v primeru, ko oseba imenovana s strani staršev, ni dosegljiva ali pa če ne izpolnjuje pogojev za varuha. Imenovanje pravne osebe kot varuha, potrebuje privoljenje le te. Pravna oseba je odgovorna za ravnanje varuha, ki ga znotraj te določi za opravljanje funkcij varuštva. V kolikor želi družinsko sodišče imenovati tudi sovaruha ali pa nadzornega varuha, se mora posvetovati s pravno osebo (*German Civil Code BGB*).

Kot varuh je lahko imenovan tudi urad za mlade, v tem primeru starši nimajo vpliva na izbor določenega urada za mlade. Imenovan je lahko tudi t. i. nadzorni varuh. V primeru, ko je skrbnik urad za mlade, se nadzornega varuha ne določi, saj je nadzorni varuh sam urad za mlade. Nadzorni varuh mora biti nujno imenovan v primeru, ko gre za upravljanje s sredstvi varovanca (*German Civil Code BGB*).

Varuštvo je v Nemčiji častna funkcija, razen v primeru, ko sodišče ugotovi, da jo varuh opravlja kot poklic. Denarno nadomestilo varuhu se lahko dodeli tudi, če sodišče ugotovi, da zaradi posebnih razlogov (npr. visoki stroški opravljanja varuške funkcije) le ta to nadomestilo potrebuje (enako velja za nadzornega varuha) in če to opravičujejo vrste in obseg oskrbovanja kot tudi premoženjske razmere oskrbovanca. To pa ne velja v primeru, ko je varuh pravna oseba ali mladinski urad (*German Civil Code BGB*).

3.1.2. Oskrbništvo nad odraslimi osebami

Oskrbništvo pomeni pomoč polnoletni osebi, ki zaradi duševne bolezni, telesne ali duševne prizadetosti svojih zadev v celoti ali deloma na more oskrbeti sama. Varuško sodišče, ki je pristojno za odločanje o postavitvi oskrbnika, lahko začne postopek po uradni dolžnosti ali na zahtevo prizadete osebe. Osebi, ki je samo telesno prizadeta, je mogoče postaviti oskrbnika le na njeno zahtevo. Sodišče sme postaviti oskrbnika, če je to potrebno, in sicer če zadeve ni mogoče oskrbeti s pooblaščenecem ali z drugo obliko pomoči.

Oskrbovanje se mora omejiti na zadeve, v katerih prizadeti potrebuje pomoč. Oskrbovanje zajema predvsem pravno oskrbovanje zadev: pravne posle in siceršnja pravna (in procesna) dejanja, vključno z dejanskimi ravnanji, potrebnimi za izvedbo teh pravnih ravnanj. Odločujoč kriterij za delovanje oskrbnika so želje in življenjske predstave oskrbovanega. O pomembnih

stvarah se je zato oskrbnik pred svojo odločitvijo dolžan pogovoriti z oskrbovancem. V okviru svojih del in nalog mora oskrbnik spodbujati terapevtske možnosti oskrbovanega.

Oskrbovanca oskrbnik zastopa torej v razmerju do drugih, vendar to ne vpliva na njegovo poslovno sposobnost. Oseba, ki jo sodišče izbere za oskrbnika ima dolžnost, da prevzame oskrbništvo, če je primerna za oskrbnika. Upošteva se njegove/njene okoliščine (družinske, poklicne in druge okoliščine). Oskrbnik je lahko imenovan le ob njegovem/njenem privoljenju.

Sodišče lahko imenuje več kot enega oskrbnika v primeru, ko se predvideva, da bo na ta način za zadeve oskrbovanca bolje poskrbljeno. V tem primeru sodišče določi, katere zadeve bo pokrival kateri oskrbnik.

Oskrbništvo obvezuje oskrbnika, da ureja pravne zadeve oseb pod oskrbništvom s pravnega vidika v skladu z naslednjimi določbami:

- oskrbnik mora poskrbeti za zadeve osebe pod skrbništvom na način, ki spodbuja njegovo dobro počutje. Delovati mora v najboljšem interesu oskrbovanca. Najboljši interes oskrbnika vključuje oblikovanje njegovega/njenega življenja na način, da po svojih sposobnostih zasleduje lastne življenjske želje in ideje;
- oskrbnik mora te želje upoštevati in delovati v skladu z njimi, razen, če so te v nasprotju z najboljšimi interesi oskrbovanca. Preden oskrbnik sprejme odločitev o pomembnih zadevah oskrbovanca, se mora z njim posvetovati;
- ena izmed nalog oskrbnika je tudi, da skrbi za to, da se uporabijo vse možnosti za izboljšanje zdravstvenega stanja oskrbnika oz. da se prepreči napredovanje bolezni. V kolikor je oskrbnik profesionalec, mora oblikovati načrt izvedbe oskrbništva, kjer morajo biti točno določeni ukrepi za doseganje teh ciljev (*German Civil Code BGB*).

Kot oskrbnik je lahko v Nemčiji imenovana tudi pravna oseba, v kolikor se ugotovi, da za oskrbovanca ne zmore skrbeti eden ali več 'individualnih' oskrbnikov. Imenovanje zahteva privolitev pravne osebe. Pravna oseba prenese uresničevanje obvez oskrbništva posamezni osebi. O tem pravna oseba obvesti sodišče. V primeru, ko tudi pravna oseba ne more primerno skrbeti za oskrbovanca, sodišča to nalogo poveri javni ustanovi (*German Civil Code BGB*).

Oskrbnik je v nemškem pravnem sistemu lahko tudi pravna oseba (npr. združenje), v kolikor ima zadostno število zaposlenih oskrbnikov, ki se morajo udeleževati dodatnih izobraževanj na to temo. Pravna oseba oz. tovrstno združenje si mora aktivno prizadevati za pridobitev prostovoljnih oskrbnikov, ki jim zagotavlja tudi usposabljanje (*German Civil Code BGB*).

Z odpravo instituta odvzema poslovne sposobnosti v nemškem pravu ni več sodne ugotovitve poslovne nesposobnosti, na katero bi se lahko zanesel pravni promet. Tako z dodelitvijo pomoči v obliki oskrbnika (to je zakonitega zastopnika) oskrbovani ostaja pravno polno ravnalno sposoben. Takšna »dvojna pristojnost« oskrbnika in oskrbovanega za sklepanje pravnih poslov je problematična, kadar v isti zadevi ravnata oba. Pri poslih, ki si nasprotujejo, velja posel, ki je bil opravljen prej. Pri poslih, ki lahko obstajajo drug poleg drugega, velja, da so vsi veljavni, čeprav so skupaj nesmiselni (*Predlog družinskega zakonika, 2009*).

Sodišče lahko, če obstaja bistvena nevarnost za osebo in premoženje oskrbovanega, določi, da oskrbovani v posameznih zadevah ne more samostojno pravno ravnati, temveč potrebuje soglasje oskrbnika (t. i. pridržek soglasja). Zakon glede veljavnosti pravnih poslov, sklenjenih brez soglasja skrbnika, napotuje na predpise, ki so odločilni za presojo izjave volje omejeno poslovno sposobnega mladoletnika. Oskrbovanec, ki mu je sodišče za določene zadeve odredilo pridržek soglasja, lahko veljavno ravna brez soglasja, če mu posel prinese samo korist. Lahko tudi izjavi voljo za majhne zadeve vsakdanjega življenja. V zvezi s pridržkom soglasja komentarji oskrbniškega prava opozarjajo na možnost, da je oseba, ki bi za veljavnost svoje izjave potrebovala soglasje skrbnika, v času izjavljanja svoje volje naravno (ne pa tudi pravno – odvzema poslovne sposobnosti nemško pravo ne pozna več) poslovno popolnoma nesposobna. Njena izjava volje je v tem primeru nična in ne samo izpodbojna. Breme dokaza popolne nesposobnosti v času izjavljanja volje je na strani oskrbovanca in ne na strani tretjega (*Predlog družinskega zakonika, 2009*).

3.1.3. Skrbništvo

Varuštvo je podoben institut skrbništva, ki pomeni pravico skrbi za osebo ali za premoženje za omejen krog zadev. Skrbnik predvsem dopolnjuje starševsko ali varuško skrb, nudi pomoč in zaščito interesov v primerih, kjer varuh še ni postavljen ali ga ni treba postaviti, ščiti interese neznanih udeležencev. **Skrbnika** (nem. *Pfleger*) dobi otrok takrat, kadar je treba dopolnjevati starševsko skrb (ker so npr. pri starših ovire za izvrševanje posameznih zadev).

3.2. Glavni akterji

Nemška zakonodaja s področja skrbništva določa, kar najmanjše poseganje v avtonomijo posameznika. **Varuško sodišče** oziroma **družinsko sodišče** (kadar gre za mladoletno osebo) zato postavi osebo pod institut skrbništva le v primerih, ko je to nujno potrebno. Pristojno sodišče tako ne imenuje zakonitega zastopnika, če lahko posle v imenu prizadete osebe opravlja njegov pooblaščenec. Sodišče z namenom ohranitve čim večje svobode posameznika, pri sprejemanju odločitev, ki ga zadevajo, tudi natančno določi skupino nalog, za katere varovanec iz različnih razlogov ni zmožen poskrbeti sam (npr. skrb za zdravje, upravljanje premoženja, nadzor nad telefonom, pošto, itd.) (Kovše, 2004).

Pristojno sodišče izbere osebo, ki bi bila primerna za opravljanje skrbniških funkcij in opravlja nadzor nad njenim delom.

Poleg sodišč so pomembni akterji na področju skrbništva tudi skrbniki, oskrbniki oziroma varuhi in varovanci. V nadaljevanju bomo na kratko predstavili njihove dolžnosti in pravice.

3.2.1. Skrbniki, oskrbniki, varuhi

Vsak državljan Nemčije je obvezan prevzeti imenovanje v varuštvo s strani varuškega sodišča. Imenovanje v varuštvo ima pravico odkloniti le v primeru ko:

- že skrbi za dva ali več šoloobveznih otrok;
- je starejši od 60 let;
- skrbi za tri mladoletne otroke oz. njihovo premoženje;
- živi predaleč od varuškega sodišča;

- je že imenovan kot sovaruh v drugem primeru;
- opravlja vloga varuha, skrbnika ali oskrbnika (*German Civil Code BGB*).

V kolikor oseba, postavljena za varuha, imenovanje brez upravičenega razloga zavrne, nosi posledice morebitne škode, ki je varovancu povzročena zaradi čakanja na imenovanje novega varuha. Varuško sodišče pa ima tudi pooblastilo, da lahko osebi, ki zavrne imenovanje v funkcijo varuha, naloži sankcije (*German Civil Code BGB*).

3.2.2. Varovanci

Nemška zakonodaja z odpravo instituta odvzema popolne poslovne sposobnosti, v kar najmanjši meri posega v temeljne pravice prizadete osebe. V zakonodajnih določilih so pravice varovanca še posebej poudarjene, saj mora skrbnik delovati v najboljšem interesu varovanca. O pomembnih stvareh se je zato skrbnik dolžan pogovoriti z njim in upoštevati njegove želje ter delovati v skladu z njimi na način, da varovanec lahko po svojih sposobnostih zasleduje lastne življenjske cilje in ideje.

4. Ureditev skrbništva na Švedskem

Na Švedskem je področje skrbništva urejeno z *Zakonom o starševstvu*¹⁹ (*švd. 'Föräldrabalken'*), ki je odpravil institut odvzema poslovne sposobnosti in skrbništvo za polnoletne osebe. Zakon je stopil v veljavo 1.1.1989.

4.1. Oblike skrbništva

Švedska zakonodaja ureja področje skrbništva z naslednjimi tremi instituti: varuštvo, skrbništvo in oskrbnništvo, s čimer se približuje nemškemu modelu skrbništva:

- varuštvo: namen varuštva je skrb za osebnost in premoženje mladoletne osebe, ki potrebuje varstvo;
- skrbništvo: pomeni skrb za osebnost in premoženje osebe in se nanaša le na omejen krog zadeve;
- oskrbnništvo: z institutom oskrbnništva se osebi ne odvzame poslovne sposobnosti, temveč se ji zgolj postavi oskrbnika. Ta institut je namenjen osebam, ki zaradi bolezni, duševne motnje ali podobnih razlogov ne morejo skrbeti zase in upravljati svojega premoženja.

4.1.1. Varuštvo

Pristojno sodišče²⁰ postavi mladoletni osebi varuha, kadar le-ta nima staršev, sta starša mladoletna ali če je staršem odvzeta roditeljska pravica. Mladoletnim bratom in sestram se praviloma postavi skupen varuh, razen če temu nasprotujejo posebni razlogi (10. poglavje). Kadar je razlog za postavitve mladoletnika pod varuštvo povezan s smrtjo staršev, mora sodišče pri postavitvi varuha upoštevati želje staršev, če so morebiti pred smrtjo izrazili, katera oseba se jim zdi najbolj primerna za opravljanje te funkcije (10. poglavje, 7. člen).

Mladoletna oseba ima lahko po 8. členu 10. poglavja tudi več varuhov.

Varuh mora skrbeti za varovanje otrokovih osebnostnih in premoženjskih pravic in koristi, ki se nanašajo predvsem na področje zdravja, osebnega razvoja in izobraževanja. Pri tem mora, odvisno od otrokove duševne zrelosti in starosti, upoštevati njegove želje in potrebe (6. poglavje, 12. člen).

Po 18. členu, 10. poglavja tega zakona, lahko predlog za postavitve otroka pod varuštvo podajo varuhi, otrok sam, če je že dopolnil 16 let, zakonski partner varovanca in bližnji sorodniki. Vse naštetе osebe imajo tudi pravico podati pritožbo na delo varuha.

4.1.2. Skrbništvo

Polnoletni osebi, ki zaradi bolezni, duševne motnje, slabega zdravja ali podobnih razlogov ne more varovati svojih pravic, upravljati svojega premoženja ali osebi, ki je odvisna od osebne pomoči, sodišče, v nekaterih primerih pa tudi pristojen nadzorni varuški organ, postavi

¹⁹ Lag (1989:1251). Dostopno prek: <http://www.vardnads-umgangeslagar.se/index.php/foeraeldrabalken?start=18> (1. 3. 2011).

²⁰ Pristojno sodišče je tisto, ki pokriva tisto geografsko področje, na katerem ima oseba (v tem primeru mladoletnik) prijavljeno stalno prebivališče (10. Poglavje, 13. člen).

skrbnika. Za njegovo postavitvev je potrebna privolitev prizadete osebe, razen če njeno stanje ne dovoljuje, da se jo vpraša za mnenje (11. poglavje, 4. člen).

Pristojni organ postavi pod skrbništvo mladoletno ali polnoletno osebo v naslednjih primerih (11. poglavje, 3. člen):

- če prihaja do navzkrižja interesov med varovancem in skrbnikom oz. oskrbnikom ali varuhom;
- če so dediči neznanega ali oddaljenega prebivališča in ne bi mogli uresničiti svojih pravic glede zapuščine ali ne bi mogli upravljati zapuščine;
- če se v primeru smrti ne more ugotoviti, ali je umrli zapustil dediče;
- če je oporočni dedič neznan, neznanega ali oddaljenega prebivališča;
- če je iz kakšnega drugega razloga potrebno poskrbeti za pravice in koristi odsotnega ali če je potrebno upravljati njegovo premoženje;
- če mora biti premoženje v oskrbi in upravi skrbnika na podlagi posebnih predpisov.

Poleg naštetih okoliščin, lahko pristojni organ postavi skrbnika tudi otroku, ki potrebuje nadomestno skrb, ker je njegov varuh zaradi bolezni ali drugih razlogov zadržan ali razrešen.

4.1.3. Oskrbništvo

Pravico do oskrbnika imajo polnoletne osebe, ki so zaradi različnih bolezni ali motenj v svojih odločitvah in izražanju interesov manj avtonomni in neodvisni ter potrebujejo podporo pri izražanju in zaščiti svojih interesov, pri urejanju lastniških zadev in skrbi zase. Oskrbnika postavi sodišče, določitev nalog, ki jih bo opravljal pa prepusti nadzornemu varuškemu organu. Oseba, ki je postavljena pod oskrbnništvo, obdrži popolno poslovno sposobnost, oskrbnik pa ne sme sprejeti nobenih odločitev brez privolitve osebe, ki jo zastopa (11. poglavje).

Največ oskrbnikov je s prizadeto osebo v bližnjem sorodstvu. Najpogostejše so to starši ali pa brat, sestra in zakonski partner oskrbovanca (*Ten years with personal assistance*).

4.2. Glavni akterji

V nasprotju z obstoječo slovensko zakonodajo, ki ureja področje skrbništva, so na švedskem za opravljanje skrbniških nalog večinoma pristojna **sodišča**, in ne CSD, kot to je v praksi pri nas²¹.

Švedska pravna ureditev določa, da morajo sodišča osebi, ki ni zmožna skrbeti za svoje pravice in koristi, postaviti skrbnika, oskrbnika oz. varuha. V nekaterih primerih pa lahko prizadeto osebo pod skrbništvo postavi tudi nadzorni varuški organ. Pred postavitvijo osebe pod določeno obliko instituta skrbništva, je sodišče dolžno pridobiti zdravniško poročilo o zdravju osebe, ki potrebuje pomoč.

²¹ Kot smo omenili, Predlog družinskega zakonika v Sloveniji predvideva določene spremembe na področju skrbništva. Novosti, ki jih prinaša nova ureditev, se med drugimi (po vzoru nekaterih evropskih držav) nanašajo tudi na prenos pristojnosti opravljanja skrbniških funkcij s CSD-jev na sodišča.

Sodišče, skupaj z nadzornim varuškim organom, nadzoruje delo skrbnika, oskrbnika oz. varuha, in ga v primeru odkritih nepravilnosti pri opravljanju skrbniških nalog razreši skrbniške funkcije.

Poleg sodišč, so na področju skrbništva pomembni tudi drugi akterji, in sicer: nadzorni varuški organ, skrbniki, oskrbniki oz. varuhi (v nadaljevanju skrbniki) in varovanci. V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili njihove naloge, pravice in dolžnosti, kot jih v svojih zakonskih določilih predvideva *Zakon o starševstvu*.

4.2.1. Nadzorni varuški organ

Zakon o starševstvu v 19. poglavju določa potek postopka imenovanja članov v nadzorni varuški organ. Občinski delegat izvoli člane v nadzorni varuški organ. Število izvoljenih članov, ki so zadolženi za opravljanje nadzornih funkcij na področju skrbništva ne sme biti manjše od tri. Volitve potekajo vsake štiri leta.

Poglavitne pristojnosti nadzornega varuškega organa so povezane predvsem z opravljanjem nadzora nad delom skrbnikov. Na zahtevo nadzornega varuškega organa morajo skrbniki vsako leto podati poročilo o svojem delu, račun in drugo potrebno dokumentacijo. Nadzorni organ nato pregleda zbrane dokumente in če ugotovi, da je pri opravljanju skrbniške funkcije prišlo do nepravilnosti, lahko poda odločbo o razrešitvi skrbnika.

Nadzorni varuški organ je zadolžen tudi za določitev višine nadomestila za opravljanje skrbniške funkcije. Nadomestila se izplačujejo iz varovančevega premoženja, pri tem pa nadzorni organ z namenom zavarovanja varovanca določi spodnjo, še sprejemljivo mejo, do katere se finančna sredstva lahko črpajo iz njegovega računa (12. poglavje, 16. člen).

4.2.2. Skrbniki, oskrbniki in varuhi

Skrbnik varuje koristi in pravice osebe, ki je postavljena pod določeno obliko skrbništva, pri tem pa mora, če gre za mladoletno osebo, upoštevati mnenje varovanca, ki je dopolnil 16 let. Skrbnik, ki zastopa odraslega varovanca mora pridobiti njegovo soglasje za vsa pravna dejanja, sicer dejanje proti varovancu nima pravnega učinka, razen če varovanec ni zmožen izraziti svojega mnenja, ali če njegovega soglasja ni mogoče pridobiti iz drugih razlogov. Izjema velja le za pravne posle vsakdanjega prometa, kjer se predpostavlja, da obstaja soglasje varovanca. Skrbnik, ki je storil pravno dejanje brez soglasja varovanca, mora oškodovani osebi povrniti nastalo škodo.

Če skrbnik malomarno opravlja svojo funkcijo oz. če zlorablja svoj položaj, če je finančno insolventen ali če obstaja kak drug razlog, lahko sodišče skrbnika razreši opravljanja skrbniških nalog (10. poglavje, 10. člen). Pred razrešitvijo s skrbniškega položaja ima skrbnik pravico biti zaslišan in podati svoje mnenje o stvareh, ki ga zadevajo (10. poglavje, 15. člen).

Skrbnik je za stroške povezane z opravljanjem skrbniških nalog upravičen do denarnega nadomestila (12. poglavje, 16. člen). V kolikor gre za stroške povezane z upravljanjem premoženja oziroma posesti, se stroški krijejo iz dobička premoženja. Če to ni mogoče pa se nastali stroški pokrijejo iz občinskega proračuna.

4.2.3. Varovanci

Zakon o starševstvu v svojih določilih še posebej poudarja pravice in koristi varovancev. Predvideva, kar najmanjše poseganje v avtonomnost osebe, ki potrebuje pomoč. V primeru postavitve osebe pod oskrbništvo, lahko na primer varovanec, kljub temu, da ima oskrbnika, še naprej sklene delovno razmerje, pogodbo o delu, razpolaga z zaslužkom, z doprinosom premoženja in pod določenimi pogoji tudi z dediščino in darili.

Tudi kadar gre za oskrbništvo oz. varuštvo je skrbnik zakonsko obvezen spoštovati želje in mnenje oskrbovanca. Te pravice veljajo tudi za mladoletne osebe, ki so postavljene pod oskrbništvo. Pri dopolnjenih 16 letih starosti mladoletnik lahko poda pritožbo na delo svojega varuha (10. poglavje, 18. člen), prav tako pa ima pravico tudi do vpogleda v poročila in drugo dokumentacijo, ki jo mora njegov varuh predložiti nadzornemu varuškemu organu (16. poglavje, 7. člen).

5. Ureditev skrbništva v Franciji

V Franciji je področje skrbniške dejavnosti urejeno v *Civilnem zakoniku* (fr. 'Code Civil'), ki v nasprotju s švedsko in nemško zakonodajno ureditvijo, za odrasle osebe, ki niso zmožne skrbeti zase in za svoje pravice, uporablja institut odvzema poslovne sposobnosti.

5.1. Oblike skrbništva

Francoska zakonodaja za mladoletne osebe, potrebne pomoči, predvideva postavitvev pod institut varuštva, skrbništvo nad odraslimi pa urejajo trije instituti, in sicer sodniški nadzor, institut skrbništva institut oskrbnitstva. V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili vsako izmed omenjenih oblik skrbništva.

5.1.1. Varuštvo

Sodnik pristojen za področje skrbništva (v nadaljevanju sodnik) postavi mladoletnika pod institut varuštva, kadar sta oba starša umrla, kadar jima je odvzeta roditeljska pravica oz. kadar ni znano kdo so otrokovi starši (390. člen).

Glede na 397. člen lahko varuštvo opravlja oseba, za katero je zadnji od umrlih staršev izrazil željo, da bi prevzela varuško funkcijo nad njegovim otrokom. V primeru, da pokojni starši za opravljanje varuških nalog niso navedli nobene osebe, se za varuha najpogosteje postavi najbližjega sorodnika. Mladoletnik ima lahko tudi več varuhov, ki skrbijo za različna področja otrokovega življenja (417. člen). Tako je na primer nekdo izmed imenovanih varuhov pristojen za osebnost otroka, drugi pa za naloge povezane z varovanjem premoženja.

Oseba, ki je bila za izvajanje skrbniških funkcij imenovana s strani pokojnih staršev otroka in oseba, ki ni v sorodstvenem razmerju z otrokom, ki potrebuje pomoč, ni dolžna prevzeti skrbniške funkcije (432. člen).

Kadar otrok nima nobene osebe, ki bi bila po 397. in 417. členu pristojna za opravljanje skrbniških nalog, opravljanje le-teh prevzame Organizacija za pomoč otrokom (*angl. Children's aid service*).

Varuh skrbi za otrokovo osebnost in ga zastopa v vseh pravnih poslih, pri čemer mora z vso skrbnostjo in previdnostjo upravljati njegovo premoženje (450. člen).

Varuštvo nad mladoletnikom preneha, če je otrok posvojen, se poroči in če pridobi poslovno sposobnost. Mladoletnik lahko postane poslovno sposoben tudi pri šestnajstih letih, torej pred dopolnjenim 18. letom starosti, če se sodnik na podlagi zaslišanja mladoletne osebe odloči, da obstajajo primerni razlogi za to.

5.1.2. Skrbništvo nad odraslimi osebami

Odrasle osebe, ki niso zmožne same skrbeti za svoje pravice in koristi, so glede na različno stopnjo prizadetosti postavljene pod naslednje oblike skrbništva (Stoppe 2008: 114-115):

- sodniški nadzor nad odraslimi osebami (*fr. La sauvegarde de Justice*): osebe, ki so postavljene pod to vrsto skrbništva obdržijo poslovno sposobnost. Namen omenjene oblike skrbništva je zavarovati pravice in interese osebe, pri kateri je duševna prizadetost nastopila le za kratek čas ter osebe, ki še čakajo na odredbo sodišča za postavitev pod eno izmed drugih dveh oblik skrbništva;
- skrbništvo za odrasle osebe (*fr. La tutelle*): odraslim osebam postavljenim pod institut skrbništva je zaradi duševne motnje ali telesne prizadetosti, ki je moteča do te mere, da varovancu onemogoča izražanje interesov, odvzeta popolna poslovna sposobnost. Ta oblika skrbništva je v praksi najpogosteje dodeljena ljudem, ki so zboleli za demenco;
- oskrbnništvo (*fr. La curatelle*): pravico do oskrbnika imajo osebe, ki zaradi različnih bolezni ali motenj potrebujejo pomoč pri varovanju svojih pravic in interesov. Varovancu je v tem primeru le delno odvzeta poslovna sposobnost.

Sodišče je vedno, ne glede na vrsto skrbništva, pristojno za postavitev osebe pod institut skrbništva. Na podlagi zdravniškega poročila o zdravstvenem stanju osebe, ki potrebuje pomoč, sodnik odloči, katere naloge lahko varovanec opravlja samostojno (tudi pri institutu skrbništva) ali s pomočjo skrbnika. Samo z dovoljenjem družinskega sveta lahko varovanec pod institutom skrbništva nameni darilo svojim sorodnikom in zakonskemu partnerju (505. člen). Prav tako lahko le s privolitvijo družinskega sveta sklene zakonsko zvezo (506. člen). Pred tem družinski svet zasliši bodočega zakonskega partnerja in nato na podlagi zdravniškega poročila poda svojo odločitev.

Po 496. členu so zakonski partner, potomci in sodniško osebje dolžni pet let opravljati skrbniško funkcijo. Po izteku določenega časovnega roka, lahko skrbnik zaprosi za razrešitev skrbniške funkcije. V primeru, da ne obstaja nobena oseba, ki bi prevzela skrbniško funkcijo, skrb za prizadeto osebo prevzame država (433. člen).

5.2. Glavni akterji

Posebnost francoske zakonodaje s področja skrbništva, je obstoj t.i. družinskega sveta (*angl. Family council*), ki skupaj s skrbnikom soodloča o pomembnih odločitvah, ki zadevajo varovanca. Naloge omenjenega organa bomo, poleg drugih pomembnih akterjev na tem področju, podrobneje predstavili v nadaljevanju.

5.2.1. Sodišča pristojna za področje skrbništva

Podobno kot v drugih izbranih evropskih državah, ki smo jih vključili v naše poročilo, so tudi v Franciji za opravljanje skrbniških nalog v večini pristojna sodišča. Njihove funkcije se raztezajo od postavitve osebe, ki potrebuje pomoč, pod določeno obliko skrbništva, do nadzora nad delom skrbnika, prav tako pa so odgovorna tudi za oblikovanje družinskega sveta. Sodnik pristojen za področje skrbništva lahko razreši člana družinskega sveta, medtem ko je za razrešitev skrbniške funkcije pristojen družinski svet.

Sodnik izbere člane družinskega sveta med sorodniki varovanca, pri čemer upošteva bližino kraja bivanja, starost in sposobnost varuhov za opravljanje skrbniških funkcij. Pri tem mora, če je le mogoče, upoštevati, da imata obe sorodstveni liniji, tako po očetovi kot po materini strani, svojega predstavnika. Kljub omenjenim pogojem, ki jih mora sodnik upoštevati pri oblikovanju družinskega sveta, pa mora sodišče v družinski svet imenovati tistega sorodnika,

s katerimi so imeli starši otroka, ki je postavljen pod skrbništvo, največ stikov (408. člen). V družinski svet lahko sodnik povabi tudi prijatelje, sosede ali druge osebe (409. člen).

Sodnik skliče posvet družinskega sveta na podlagi lastne iniciative in če tako zahtevata vsaj dva člana družinskega sveta, varuh ali nadzorni varuški organ. Lahko pa tudi na željo mladoletnika, ki je že dopolnil šestnajst let. V določenih primerih, kadar je mladoletnik sposoben razumeti pomen postopka, pa lahko tudi oseba mlajša od šestnajst let poda predlog za srečanje družinskega sveta (410. člen).

5.2.2. Družinski svet

Družinski svet je sestavljen iz štirih do največ šestih članov, izmed katerih ena oseba opravlja funkcijo nadzornega varuha. V družinskem svet pa ne moreta biti včlanjena varuh in sodnik pristojen za področje skrbništva (407. člen).

Pristojnosti družinskega sveta so povezane z opravljanjem naslednjih nalog s področja skrbništva:

- v primeru, da obstaja več primernih sorodnikov za opravljanje skrbniške funkcije, družinski svet določi varuha, ki prevzame skrbniške dolžnosti (403. člen);
- družinski svet mora poskrbeti za zamenjavo varuha, kadar pride do izrednih okoliščin (406. člen);
- družinski svet lahko določi, da varuško funkcijo opravljata dve osebi, pri čemer je ena pristojna za osebnost varovanca, druga pa za varovanje njegovega premoženja;
- odloča o zamenjavi varuha (437. člen);
- skrbi za izpolnjevanje pogojev na področju podpore in izobraževanja mladoletnika (449. člen);
- določi zgornjo mejo letnega zneska namenjenega podpori in izobraževanju varovanca, stroškom vodenja njegovega premoženja in morebitnemu nadomestilu za opravljanje skrbniške funkcije (454. člen);
- določi znesek premoženja, ki naj bi ga varuh oplemenitil (455. člen).

Družinski svet, skupaj z varuhom, pomembno vpliva na življenje varovanca, saj soodloča pri vseh pomembnih zadevah. Tako so koristi varovanca v kar največji meri zavarovane, saj niso v celoti odvisne od ene osebe, ampak od širšega kroga ljudi, ki so otroku blizu in skrbijo za uresničevanje njegovih pravic in interesov.

5.2.3. Nadzorni varuh

Nadzorni varuh nadzoruje delo skrbnika in predstavlja mladoletnika, kadar so njegovi interesi v navzkrižju s skrbnikovimi. Če ugotovi, da pri opravljanju skrbniških funkcij prihaja do določenih nepravilnosti, mora o tem takoj obvestiti sodnika pristojnega za področje skrbništva (420. člen).

Nadzorni varuh ne predstavlja zamenjave za varuha, če ta umre oz. če postane nezmožen za opravljanje skrbniške funkcije ali če je razrešen skrbniških nalog. V primeru, da varovanec ostane brez skrbnika mora nadzorni varuh za opravljanje skrbniških nalog napotiti novega skrbnika (424. člen).

5.2.4. Varuhi

Kot smo že omenili, varuh skrbi za otrokovo osebnost in ga zastopa v vseh pravnih poslih, pri čemer mora z vso skrbnostjo in previdnostjo upravljati njegovo premoženje (450. člen).

Po 442. členu varuške funkcije ne more prevzeti:

- mladoletna oseba;
- odrasla oseba, ki je postavljena pod institut skrbništva;
- odrasla oseba, ki je postavljena pod institut oskrbnitva;
- oseba z motnjami v duševnem razvoju.

Varuh lahko samostojno, brez avtorizacije družinskega sveta oz. pristojnega sodnika, opravlja administrativne posle (456. člen), za vse naloge povezane s zapuščinskimi zadevami pa mora pridobiti soglasje pristojnega organa. Od svojega varovanca si tako ne more sposoditi denarja, prodati ali najeti njegove nepremičnine oz. drugega premoženja velike vrednosti, lahko pa sprejme darilo v varovančevem imenu. Brez privolitve družinskega sveta tudi ne more plačati drugi osebi za storitve, ki jih je ta opravila za varovanca.

Varuh mora nadzornemu varuhu vsako leto izročiti poročilo o opravljenem delu. Če slednji ugotovi, da je pri opravljanju skrbniške funkcije prišlo do nepravilnosti, mora o tem obvestiti sodnika pristojnega za področje skrbništva (470. člen).

5.2.5. Varovanci

Francoska zakonodaja priznava mladoletniku pri dopolnjenih šestnajstih letih, lahko pa tudi že prej, odvisno od osebnosti in duševne zrelosti otroka, nekatere pravice. Na željo mladoletnika je na primer lahko sklican družinski svet. Varovanec se prav tako lahko udeleži sestankov družinskega sveta, če sodnik presodi, da to ne ogroža otrokovega blagostanja. Poleg tega ima mladoletnik pravico tudi do vpogleda v dokumentacijo, ki jo njegov varuh vsako leto izroči nadzornemu varuhu.

Vsi opisani akterji so prisotni tudi pri odraslih osebah, ki zaradi duševne ali telesne prizadetosti niso zmožni poskrbeti zase in za svoje pravice. Le pri institutu oskrbnitva ni potrebe po ustanovitvi družinskega sveta in nadzornega varuha. Pri tej obliki skrbništva nastopajo samo sodnik, oskrbnik in varovanec.

6. Ugotovitve pilotne študije »ESSL Social Index«

Mednarodna pilotna študija »ESSL Social Index«, katere osnovni namen je bil oblikovati merljive, reprezentativne in mednarodno primerljive kazalce, ki bi celostno obravnavali problematiko invalidov, je potekala od leta 2008 do leta 2010. V študiji so se dotaknili tudi področja skrbništva nad odraslimi osebami.

V raziskavi je sodelovalo 15 držav (Švedska, Združeno kraljestvo, Portugalska, Španija, Danska, Slovenija, Avstrija, Madžarska, Nemčija, Švica, ZDA/zvezna država New York, Kanada, Irska, Turčija in Romunija) in 9 avstrijskih zveznih dežel. Ocena glede ureditve položaja invalidov v posamezni državi je bila podana na podlagi vprašalnika, ki so ga izpolnili predstavniki nevladnih organizacij v različnih državah. Gre torej za perspektivo civilne družbe.

Ob upoštevanju Konvencije OZN o pravicah invalidov, so snovalci raziskave pripravili nabor 44-ih kazalcev, ki se v splošnem navezujejo na naslednja dva problema: na zakonodajno ureditev področja invalidnosti in na življenjske pogoje invalidov.

Sistem ocenjevanja držav je temeljil na dodeljevanju točk, ki so izražene v treh barvah - zeleni, rumeni in rdeči. Za vsak posamezni kazalec je možno doseči največ dve točki, ki si jih določena država prisluži, če ima področje, na katerega se navezuje izpostavljeni kazalec, dobro urejeno. V tem primeru je državi dodeljena zelena oznaka. Enaka logika sledi tudi pri dodeljevanju ene točke, kar pomeni, da je neko področje delno urejeno. Države, ki so glede na določen kazalec ocenjene z eno točko so tako označene z rumeno barvo. Države, ki pa glede na posamezni kazalec dosežejo nič točk, dobijo oznako rdeče barve, kar pomeni da področje, na katerega se nek kazalec nanaša ni zadovoljivo urejeno. Skupaj je torej možno doseči največ 80 točk. V raziskavo je bilo namreč vključenih 40 kazalcev, pri čemer je posamezni kazalec lahko ocenjen z največ dvema točkama. Za potrebe naše raziskave smo izmed vseh kazalcev izbrali le dva kazalca, kar pomeni, da so države, ki so sodelovale v raziskavi, s področja skrbništva lahko dosegle največ štiri točke.

V raziskavi »ESSL Social Index« se znotraj nabora vseh 40-ih kazalcev, ki obravnavajo problematiko zakonodajne ureditve in življenjskih pogojev invalidov, na področje skrbništva nanašata naslednja dva kazalca, ki sta relevantna za našo študijo:

- delno skrbništvo;
- osebe, ki lahko opravljajo skrbniško funkcijo.

Prvi kazalec upošteva v kolikšni meri je varovanec, kljub temu, da je postavljen pod institut skrbništva, še vedno avtonomen pri sprejemanju svojih odločitev. Določene države zato za osebe, ki potrebujejo pomoč, v situacijah, kjer je to mogoče, namesto popolnega skrbništva, priznavajo tudi delno skrbništvo (npr. začasno skrbništvo, skrbništvo nad premoženjem, itd.). Med državami, ki poznajo delno skrbništvo so med drugimi tudi Slovenija, Nemčija in Švedska (Hrvaška in Francija nista bili vključeni v raziskavo). Portugalska ima to področje urejeno le delno, saj njihova zakonodajna ureditev ne priznava skrbništva nad premoženjem. Na drugi strani pa Irska, Romunija in Združeno kraljestvo v svojih zakonodajnih določilih urejajo le institut popolnega skrbništva.

Drugi kazalec se posredno nanaša na prvega, saj ugotavlja ali je lahko za skrbnika postavljena tudi oseba, ki je zaposlena v instituciji, v kateri je varovanec nastanjen. Avstrija, Danska in Madžarska imajo zakonsko določeno, da ta oseba v nobenem primeru ne more hkrati opravljati skrbniške funkcije, saj to ni dobro za varovanca, če pride do navzkrižja interesov med njim in skrbnikom. Kanada, Romunija, Slovenija, Španija, Združeno kraljestvo in ZDA/zvezna država New York pa dopuščajo, da so zaposleni v institucijah lahko tudi skrbniki za opravljanje tistih nalog, ki spadajo v okvir redne dejavnosti institucije oziroma zavoda. V drugih državah, v Švici, Nemčiji, na Irskem, Portugalskem in v Turčiji zakonodajna določila ne predvidevajo nikakršnih omejitev na tem področju.

Preglednica 1: Uvrstitev držav po doseženih točkah glede na oba kazalca

Uvrstitev	Zelena	Rumena	Rdeča	Brez odgovora	Skupaj
Danska	2	0	0	0	4
Avstrija	2	0	0	0	4
Madžarska	2	0	0	0	4
Švedska	1	0	0	1	3
Španija	1	1	0	0	3
Slovenija	1	1	0	0	3
ZDA/zvezna država New York*	1	1	0	0	3
Kanada	1	1	0	0	3
Združeno kraljestvo	0	1	1	0	1
Portugalska	0	1	0	0	1
Nemčija	1	0	1	0	1
Švica* ²²	1	0	1	0	1
Turčija	0	0	1	1	1
Romunija*	0	1	0	0	1
Irska*	0	0	2	0	0

Vir: ESSL FOUNDATION, 2010: 13.

Legenda: zelena = 2 točki; rumena, brez odgovora = 1 točka; rdeča = 0 točk

Na področju skrbništva imajo varovanci največ avtonomije pri sprejemanju svojih odločitev v Avstriji, na Danskem in Madžarskem. Dokaj dobro imajo to področje urejeno tudi na Švedskem, v Španiji, Sloveniji, ZDA/zvezna država New York in v Kanadi. Irska pa se z najnižjim številom doseženih točk na področju skrbništva uvršča na zadnje mesto (glej preglednico 1).

²² Države, ki so označene z zvezdico, niso ratificirale Konvencije in so zato posledično dobile nižje število točk.

7. Sklep

Uvodoma smo zapisali ključna vprašanja, na katere je naročnik študije želel odgovore, in sicer:

- sistem plačljivosti oz. častnosti funkcije, ki jo opravlja skrbnik;
- vir sredstev za nadomestila oz. povrnitev stroškov, ki nastajajo pri opravljanju skrbniške funkcije;
- nabor oseb, ki lahko opravljajo skrbniške funkcije (sorodniki, predstavniki pravnih oseb, itd.);
- omejitve pri upravljanju skrbniške funkcije;
- obstoj instituta skrbnika za poseben primer.

Odgovore z obrazložitvami in umestitvami v celoten sistem skrbništva smo po posameznih državah podali v besedilu poročila, v spodnji preglednici (preglednica 2) pa povzemamo ključne ugotovitve glede ureditve področja skrbništva v izbranih evropskih državah.

Glede na kriterije, ki smo jih upoštevali pri primerjalno pravnem vidiku ureditve področja skrbništva, lahko države, ki smo jih vključili v našo analizo, razdelimo v tri skupine.

V prvo skupino držav se uvrščata Slovenija in Hrvaška, saj je njuna zakonodajna ureditev z omenjenega področja zelo podobno urejena. Obe državi poznata institut skrbnika za poseben primer, prav tako v obeh državah obstajajo podobne omejitve pri upravljanju skrbniške funkcije, poleg tega pa v primerjavi z drugimi državami, ki smo jih vključili v analizo, priznavata popoln odvzem poslovne sposobnosti (v Sloveniji sicer Predlog družinskega zakonika predvideva odpravo tega instituta). Pomembna razlika med omenjenima državama se pojavlja le na področju častnosti oziroma plačljivosti skrbniške funkcije. V Sloveniji skrbnik opravlja posle brezplačno, medtem ko na Hrvaškem skrbništvo ni tretirano kot državljanska dolžnost.

V drugi skupini držav se nahajata Švedska in Nemčija, ki poznata podobne oblike skrbništva, pri čemer sta obe odpravili institut odvzema popolne poslovne sposobnosti. S tako ureditvijo področja skrbništva je v omenjenih državah poskrbljeno, da se s postavitvijo osebe, ki potrebuje pomoč, pod institut skrbništva, v kar najmanjši meri posega v njeno avtonomijo.

Francija pa glede na izbrane kriterije ne spada v nobeno izmed navedenih skupin. V nasprotju s švedsko in nemško zakonodajo, francoska pravna ureditev še vedno priznava popoln odvzem poslovne sposobnosti. Poleg tega se tudi sam proces postavitve osebe pod skrbništvo v veliki meri razlikuje od drugih izbranih evropskih držav. V Franciji ima na področju skrbništva pomembno vlogo družinski svet. Tega organa pa ostale države, ki smo jih vključili v raziskavo, ne poznajo.

Preglednica 2: Primerjalno pravni pregled izbranih evropskih držav s področja skrbništva

	Hrvaška	Nemčija	Francija	Švedska	Slovenija
Zakon, ki ureja področje skrbništva	Zakon o družini 2007 (hrv. 'Obiteljski zakon')	Zakon o reformi skrbniškega in varuškega prava 1999 (nem. 'BGB – Bürgerliches Gesetzbuch')	Civilni zakonik (fr. 'Code Civil')	Zakon o starševstvu 1989 (švd. 'Föräldrabalken')	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih 1989
Osebe, ki lahko opravljajo skrbniško funkcijo	Zaželeno je, da je skrbnik oseba, ki je varovancu blizu: sorodnik, prijatelj ali znanec. V drugih primerih, ko za skrbnika ni mogoče imenovati bližnjega sorodnika pa nalogo skrbnika prevzame rejniška družina (če gre za mladoletno osebo), zavod oz. dom ali druga pravna oseba, ki je zaposlena na področju socialnega varstva.	<ul style="list-style-type: none"> - Ko je opravljen izbor kandidatov se upošteva domnevne želje staršev, osebne povezave varuha in varovanca, sorodstvene in poročne povezave in veroizpoved varovanca. Varuško sodišče mora pri izboru varuha upoštevati mnenja sorodnikov - oskrbnik je v nemškem pravnem sistemu lahko tudi pravna oseba (npr. združenje), v kolikor ima zadostno število zaposlenih oskrbnikov, ki se morajo udeleževati dodatnih izobraževanj na to temo; - v primeru, ko tudi pravna oseba ne more primerno skrbeti za oskrbovanca, sodišča to nalogo poveri javni ustanovi. 	<p style="text-align: center;"><u>Skrbništvo nad mladoletnimi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - varuštvu opravlja oseba, za katero je zadnji od umrlih staršev izrazil željo, da bi prevzela varuško funkcijo nad njegovim otrokom; - če pokojni starši niso posebej izrazili želje koga bi želeli za skrbnika za svojega otroka se za varuha najpogosteje postavi najbližjega sorodnika; - kadar otrok nima nobene osebe, ki bi skrbela zanj opravljanje skrbniških nalog prevzame Organizacija za pomoč otrokom (<i>angl. Children's aid service</i>). <p style="text-align: center;"><u>Skrbništvo nad odraslimi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zakonski partner, potomci in sodniško 	Skrbniško funkcijo naj bi opravljale osebe, ki so varovancu blizu. Največ oskrbnikov je s prizadeto osebo v bližnjem sorodstvu. Najpogosteje so to starši, brat, sestra ali zakonski partner varovanca.	<ul style="list-style-type: none"> - Za skrbnika se, če je to mogoče in ni v nasprotju s koristmi varovanca, postavi varovančevega sorodnika; - lahko pa se skrbništvo poveri tudi ustrezni pravni osebi, ki imenuje odgovornega za izvajanje skrbništva; - če je oseba pod skrbništvom v varstvu in oskrbi v vzgojnem, socialnem ali drugem zavodu, je najpogosteje skrbnik vodja zavoda (zavodsko skrbništvo); - za opravljanje tistih dejavnosti, ki ne spadajo v okvir redne dejavnosti zavoda (npr. skrb za premoženjske koristi varovanca) pa postavi CSD posebnega skrbnika.

	Hrvaška	Nemčija	Francija	Švedska	Slovenija
			<p>osebje so dolžni pet let opravljati skrbniško funkcijo;</p> <p>- če ne obstaja nobena oseba, ki prevzela skrbniško funkcijo, skrb za prizadeto osebo prevzame država.</p>		
<p>Sistem plačljivosti oz. častnosti funkcije, ki jo opravlja skrbnik</p>	<p>Skrbništvo ni tretirano kot državljanska dolžnost, zato ima skrbnik pravico do mesečnega nadomestila. Skrbnik za poseben primer je upravičen do enkratnega nadomestila. Skrbnik ima pravico do povračila stroškov. Sredstva za preživljanje varovanca se krijejo iz njegovih prihodkov, iz sredstev socialnega varstva, iz njegovega premoženja ter iz drugih virov.</p>	<p>Varuštvo je v Nemčiji častna funkcija, razen v primeru, ko sodišče ugotovi, da jo varuh opravlja kot poklic. V kolikor oseba, imenovana za varuha, imenovanje brez upravičenega razloga zavrne, nosi posledice morebitne škode, ki je varovancu povzročena zaradi čakanja na imenovanje novega varuha. Denarno nadomestilo varuhu se lahko dodeli, če sodišče ugotovi, da zaradi posebnih razlogov (npr. visoki stroški opravljanja varuške funkcije) le ta to nadomestilo potrebuje (enako velja za nadzornega varuha) in če to opravičujejo vrste in obseg oskrbovanja kot tudi premoženjske razmere oskrbovanca. To pa ne velja v primeru, ko je varuh pravna oseba ali</p>	<p>Družinski svet določi višino zneska namenjenega nadomestilu za opravljanje skrbniške funkcije (skrbnik ni v vsakem primeru upravičen do denarnega nadomestila. O tem odloča družinski svet).</p>	<p>Skrbnik je za opravljanje skrbniških nalog upravičen do denarnega nadomestila. Nadomestila se izplačujejo iz varovančevega premoženja, pri tem pa nadzorni organ z namenom zavarovanja varovanca določi spodnjo, še sprejemljivo mejo, do katere se finančna sredstva lahko črpajo iz njegovega računa. V kolikor gre za stroške povezane z upravljanjem premoženja oziroma posesti, se stroški krijejo iz dobička premoženja. Če to ni mogoče pa se nastali stroški pokrijejo iz občinskega proračuna.</p>	<p>Skrbnik opravlja posle brezplačno. CSD mu sicer lahko da nagrado, vendar ker za to ni predvidenih proračunskih sredstev, dobi nagrado le malo skrbnikov CSD mora skrbniku nujno povrniti stroške, ki so nastali pri opravljanju poslov za varovanca. Stroški se krijejo iz sredstev varovanca, če pa jih ta nima, pa iz sredstev namenjenih skrbništvu.</p>

	Hrvaška	Nemčija	Francija	Švedska	Slovenija
		mladinski urad.			
Omejitve pri opravljanju skrbniške funkcije	<p><u>Skrbništvo nad mladoletnimi</u></p> <p>Skrbnik lahko samo s soglasjem CSD sprejme :</p> <ul style="list-style-type: none"> - odločitev o izbiri in spremembi študija; - odločitev o prekinitvi izobraževanja; - odločitev o zaposlitvi; - odločitve povezane z zdravjem mladoletnika; - druge odločitve povezane z osebnimi pravicami in interesi mladoletnika. <p><u>Skrbništvo nad odraslimi</u></p> <p>Skrbnik lahko samostojno upravlja z varovančevim premoženjem, pri vsakem važnejšem opravilu mora upoštevati mnenje in želje varovanca.</p> <p>Skrbnik lahko samo s soglasjem CSD sprejme odločitve o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odtujitvi ali obremenitvi varovančevih nepremičnin; - odtujitvi varovančevih premičnin večjih vrednosti; - upravljanju z 	<p><u>Skrbništvo nad mladoletnimi</u></p> <p>Pri upravljanju s premoženjem potrebuje varuh soglasje posebnega varuha. Imenovanje posebnega varuha ni potrebno, če ne gre za upravljanje z večjim premoženjem, če izvaja varuštvo več varuhov skupaj, ali če opravlja skrbniške naloge mladinski urad.</p> <p><u>Skrbništvo nad odraslimi</u></p> <p>Oskrbovanje se mora omejiti na zadeve, v katerih prizadeti potrebuje pomoč. O pomembnih stvareh se je zato oskrbnik pred svojo odločitvijo dolžan pogovoriti z oskrbovancem.</p>	<p><u>Skrbništvo nad mladoletnimi</u></p> <p>Varuh lahko samostojno, brez avtorizacije družinskega sveta oz. pristojnega sodnika, opravlja administrativne posle, za vse naloge povezane s zapuščinskimi zadevami pa mora pridobiti soglasje pristojnega organa. Od svojega varovanca si tako ne more:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sposoditi denarja; - prodati ali najeti njegove nepremičnine oz. drugega premoženja velike vrednosti; - lahko pa sprejme darilo v varovančevem imenu; - brez privolitve družinskega sveta tudi ne more plačati drugi osebi za storitve, ki jih je ta opravila za varovanca. <p><u>Skrbništvo nad odraslimi</u></p> <p>Na podlagi zdravniškega poročila o zdravstvenem stanju osebe, ki potrebuje</p>	<p><u>Varuštvo</u></p> <p>V pomembnih zadevah mora varuh upoštevati mnenje varovanca, ki je dopolnil 16 let. Za opravljanje določenih nalog potrebuje varuh dovoljenje nadzornega varuškega organa.</p> <p><u>Skrbništvo</u></p> <p>Skrbnik mora v pomembnih zadevah upoštevati mnenje varovanca, ki je dopolnil 16 let. Skrbnik, ki zastopa odraslega varovanca, mora pridobiti njegovo soglasje za vsa pravna dejanja, sicer dejanje proti varovancu nima pravnega učinka. Skrbnik, ki je storil pravno dejanje brez soglasja varovanca mora oškodovani osebi povrniti nastalo škodo.</p> <p><u>Oskrbništvo</u></p> <p>Nadzorni varuški organ določi oskrbniku omejen krog zadev, ki jih lahko</p>	<p><u>Skrbništvo nad mladoletnimi</u></p> <p>Skrbnik lahko pomembnejše odločitve izpelje le s privolitvijo CSD:</p> <ul style="list-style-type: none"> - oddaja mladoletnika v vzgojni zavod ali tretji osebi v vzgajanje in oskrbo; - odločitev da varovanec prekine izobraževanje ali spremeni smer študija; - odločitve o izbiri in opravljanju varovančevega poklica ter - odločitve o nekaterih zdravstvenih ukrepih. <p><u>Skrbništvo nad odraslimi</u></p> <p>Skrbnik samostojno upravlja s premoženjem varovanca v varovančevem imenu in na njegov račun. Za vsakršen posel, ki presega skrbnikova pooblastila (npr. odtujitev ali obremenitev varovančevih nepremičnin), mora pridobiti soglasje CSD.</p>

	Hrvaška	Nemčija	Francija	Švedska	Slovenija
	varovančevimi premoženjskimi pravicami.		pomoč, sodnik odloči, katere naloge lahko varovanec opravlja samostojno (tudi pri institutu skrbništva) ali s pomočjo skrbnika.	opravlja. Pravni posli, ki jih oskrbnik sklene izven svojih pristojnosti, ne učinkujejo proti oskrbovanemu.	
Obstoj instituta skrbnika za poseben primer	<p><u>Skrbništvo nad mladoletnimi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - v postopku izpodbijanja materinstva oz. očetovstva iz 75. člena tega zakona; - v primeru zanemarjanja oz. zlorabe roditeljske pravice, kot je to opredeljeno v 111., 112. in 114. členu tega zakona; - kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med otrokom in njegovimi starši; - kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med otrokom in njegovim skrbnikom; - kadar je otrok tuj državljan in se brez zakonitega zastopnika nahaja na območju Republike Hrvaške; - v drugih primerih, kadar prihaja do navzkrižja 	NE	NE	<p>Institut skrbnika, kot ga poznamo pri nas, ustreza švedskemu institutu skrbništva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - če prihaja do navzkrižja interesov med varovancem in skrbnikom oz. oskrbnikom ali varuhom; - če so dediči neznanega ali oddaljenega prebivališča in ne bi mogli uresničiti svojih pravic glede zapuščine ali ne bi mogli upravljati zapuščine; - če se v primeru smrti ne more ugotoviti, ali je umrlj zapustil dediče; - če je oporočni dedič neznan, neznanega ali oddaljenega prebivališča; - če je iz kakšnega drugega razloga potrebno poskrbeti za pravice in koristi 	<p>Zakon določa naslednje vrste skrbništva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - skrbnik za odsotno osebo; - skrbnik za neznanega lastnika premoženja; - kolizijski skrbnik; - skrbnik za varstvo pravic in koristi tujega državljana; - skrbnik v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika.

	Hrvaška	Nemčija	Francija	Švedska	Slovenija
	<p>interesov med otroci in njegovimi starši.</p> <p><u>Skrbništvo nad odraslimi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - kadar je v postopku odvzema poslovne sposobnosti (v slovenski zakonodaji je za tak primer predvidena dodelitev začasnega skrbnika); - kadar najmanj tri mesece ni znano prebivališče osebe oz. je nedosegljiva in nima določenega zastopnika; - kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med varovancem in njegovim skrbnikom; - kadar obstaja navzkrižje interesov pri sklepanju pravnih poslov med varovanci, katerim je dodeljen isti skrbnik. <p>V drugih primerih, kadar je potrebno zaščititi pravice in interese določene osebe.</p>			<p>odsotnega ali če je potrebno upravljati njegovo premoženje;</p> <ul style="list-style-type: none"> - če mora biti premoženje v oskrbi in upravi skrbnika na podlagi posebnih predpisov. 	

8. Viri

- Code Civil des Francais. Dostopno prek: http://www.lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm (28. 2. 2011).
- Civil Code in the version promulgated on 2 January 2002 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 42, 2909; 2003 I p. 738), last amended by the statute of 28 September 2009 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 3161).
- Dopis mr. sc. Stjepan Adjenić, državni sekretar hrvaškega ministrstva pristojnega za družinsko politiko (MOBMS) z dne 9.3.2011 (Klasa: 052-02/11-0001/122, Urbroj: 519-06/2-1-11-JB-125, predmet: Pravno uređenje instituta skrbništva).
- ESSL Foundation (2010). ESSL SOCIAL INDEX pilot study- situation of persons with disabilities. Implementation of the UN Convention in 15 countries and in nine Austrian federal provinces based on 40 social indicators. Essl Foundation.
- Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic Uradni list RS (22.10.1999) - MP, str. 26-82/1999 (RS 86/1999).
- Geč Korošec, M., Kraljič S. (1999). Družinsko pravo. 1.del, III. spremenjena in dopolnjena izdaja. Maribor: Pravna Fakulteta.
- Grašič, E. (1995). Ali je skrbništvo manj pomembno strokovno področje centra za socialno delo. FIRIS 12/1995, str.14 - 24.
- Grašič, E. (1996). Ali je skrbništvo manj pomembno strokovno področje centra za socialno delo. FIRIS 1/1996, str. 28 - 38.
- JAG, Ten years with personal assistance. A report from the Knowledge Project (2006). Dostopno prek: <http://www.jag.se/kunskap/10%20years.pdf> (1. 3. 2011).
- Kobal B. (2003). Upravljanje neprofitnih organizacij: primer upravljanja skrbništva v centrih za socialno delo v Sloveniji: magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kobal, B. (2001). Problem skrbništva in možnost prenove njegove opredelitve. Ljubljana: IRSSV.
- Končina Peternel, M. (1998). Pomoč otrokom, ko starši odpovedo. Družinskopravni vidik. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Konvencija o otrokovih pravicah (OZN), resolucija št. 44/25, 1989. Dostopno preko: <http://www.varuh-rs.si/>, 6. 1. 2011.
- Korać Graovac, A. in Hrabar, D. (2007). Sedmi dio – Skrbništvo. V Obiteljski zakon, Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac – Lozić, D., Korać Graovac, A., 365 – 434. Zagreb: Narodne novine.
- Kovše, T. (2004). Skrbništvo nad polnoletnimi. Diplomaska naloga. Univerza v Ljubljani: Pravna fakulteta.
- Kuzmanič Korva D., Murgel S. (2007). Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo. Ljubljana: NUK.
- Lag (1989: 1251) Föräldrabalken. Dostopno prek: <http://www.vardnads-umgangeslagar.se/index.php/foeraeldrabalken?start=18> (1. 3. 2011).
- MDDSZ (2011). Predlog družinskega zakonika. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/druzinski_zakonik/ (7. 3. 2011).
- Obiteljski zakon (ObZ). Narodne novine br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/7. Dostopno prek: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/329393.html> (22. 2. 2011).
- Obligacijski zakonik. Ur. I. RS št. 83/2001, 32/2004, 28/2006, 29/2007, 40/2007, 97/2007.
- Pravilnik o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi skrbniških poročil, Ur. I. RS št. 18-19/ 89.

- Predlog družinskega zakonika (Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=46&sm=k&q=dru%C5%BEinski+zakonik&mandate=-1&unid=PZ|B3295388B4D49DC2C12576DB002ACAA6>, 7.3.2011)
- Smolej S., Bužan V., Boljka U., Žiberna V., Jakob P., Kopal Tomc B. (2010). Institut zagovornika odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju : končno poročilo. Ljubljana: IRSSV.
- Splošna deklaracija človekovih pravic, resolucija št. 217 A (III), 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/>, 6. 1. 2011.
- Stoppe, G. (2008). Competence Assessment in Dementia. SpringerWienNewYork: Edcon.
- Strategija razvoja in postavitve modela za delovanje centrov za socialno delo v luči nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005/Katalog nalog/4. del - Popis nalog. Ljubljana: Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.
- Strategija Republike Slovenije za vključitev v Evropsko unijo, Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, 48/97, 48-I/97, 4/98.
- Ustava Republike Slovenije. Ur. l. RS, 33/91, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
- Wedam, Lukić, D. (1995): Odvzem in vrnitev poslovne sposobnosti po zakonu o nepravdnem postopku. Seminar o skrbništvu. (neobjavljeno).
- Zakon o dedovanju. Ur. l. SRS, št. 15/1976, 23/1978, Ur. l. RS, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001.
- Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb. Ur. l. SRS, št. 41/1983, Ur. l. RS, št. 114/2006, 122/2007, 61/2010.
- Zakon o državljanstvu. Ur. l. RS, št. 11/1991, 30/1991, 38/1992, 61/1992, 61/1992, 13/1994, 13/1995, 29/1995, 59/1999, 96/2002, 7/2003, 127/2006, 24/2007.
- Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS, št. 110/2002, 56/2006, 114/2006..
- Zakon o matičnih knjigah. Ur. l. SRS, št. 16/1974, 28/1981, 38/1986, 2/1987, Ur. l. RS, št. 28/1995, 29/1995, 84/2000, 37/2003.
- Zakon o nepravdnem postopku. Ur. l. SRS, št. 30/1986 (20/1988 popr.), Ur. l. RS, št. 87/2002, 131/2003, 77/2008.
- Zakon o potnih listinah. Ur. l. RS, št. 65/2000, 98/2005, 3/2006, 44/2008, 41/2009, 62/2009-UPB3, 10/2011.
- Zakon o socialnem varstvu. Ur. l. RS, št. 54/1992 (56/1992 popr.), 42/1994, 1/1999, 41/1999, 60/1999, 36/2000, 54/2000, 26/2001, 110/2002, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004, 21/2006, 105/2006, 114/2006, 3/2007 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007, 61/2010, 62/2010.
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Ur. l. SRS, št. 15/1976, 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003, 16/2004, 69/2004, 101/2007, 122/2007.
- Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Ur. l. RS, št. 97/2001, 76/2003, 110/2003, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006, 114/2006, 122/2007, 10/2008, 62/2010.
- Zupančič, K. (1993): Oris družinskega prava. Ljubljana: ČZ Uradni list RS.
- Zupančič, Karel (1995): O odpravi odvzema poslovne sposobnosti (neobjavljeno).
- Žnidaršič, Viktorija (2001): Institut odvzema poslovne sposobnosti v luči sprememb slovenske zakonodaje. Seminar o skrbništvu (neobjavljeno).